

צ'בזטי מזהר"י
שיחות הר"ן

שיחה כו

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

מעלת השכחה

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשור באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(חי"מ שמו שומח)

שיחות הר"ן סימן כו

מונהג על פי דפוס ראשון שנת תקעה שהדפוס מוהר"ת בסוף ספורי מעשיות בשם ליקוטי מוהר"ן

אצל העולם השכחה היא חסרון גדול בעיניהם. אבל בעיני יש בהשכחה מעלה גדולה. כי אם לא היתה שכחה. לא היה אפשר לעשות שום דבר בעבודת ה'. אם היה זוכר כל מה שעבר. א"ל היה אפשר לו להרים א"ע לעבודתו ית' בשום אופן. גם היו מבלבלים את האדם מאד כל הדברים שעוברים עליו. אבל עכשיו ע"י השכחה נשכח מה שעבר. ואצלו הדרך שכל מה שעבר וחלף נפסק וחולף לחלוטין. ואינו כחוזרו בדעתו עוד כלל. ואינו מבלבל כלל עצמו עוד במה שכבר עבר וחלף. וכמו. וענין זה הוא דרך עצה טובה גדולה מאד בעבודת ה'. כי ע"פ רוב. יש להאדם בלבולים רבים וערבות הדעת מאד ממה שחלף ועבר. בפרט בשעת התפלה. שאז באים עליו כל הבילבולים ומערבבים ומעקמים את דעתו ממה שכבר עבר. לפעמים יש לו בלבולים מענין המו"מ שלו ועסקי ביתו וכיוצא. באשר כי לא טוב עשה בענין זה וכיוצא. וכך היה צריך לעשות וכיוצא בזה הרבה. ויש שמבלבלים אותו בעת עבודתו בתורה או בתפלה וכיוצא. בהפגמים שפגם מקודם. באשר שבענין זה לא עשה כהוגן נגדו ית'. וכיוצא בזה הרבה מאד. כאשר ידוע לכל אדם בעצמו. ע"כ השכחה היא עצה טובה גדולה מאד לזה. שתיכף ומיד שחולף ועובר הדבר. יעביר ויסלק אותו מדעתו לגמרי. ויסיר דעתו מזה לגמרי. ולא יתחיל לחשוב עוד במחשבתו בענין זה כלל. והבן הדבר היטב. כי הוא דבר גדול מאד :

ואיתא בספרים. שבשביל זה ניתן השכחה כדי שתהא התורה חביבה על לומדיה תמיד בשעה הראשונה. כי ע"י השכחה כשחוזר ובא ולומד אפילו מה שכבר למד. הוא אצלו כחדשות וחביב עליו. ואיתא משל על הלומד ושוכח. ששכרו אנשים למלאות חביות. והחביות היו נקובים. וכל מה שהיו שופכין לתוך החביות נשפך לחוץ. והטפשים אמרו. הואיל וחוזר ונשפך לחוץ. למח לנו לייגע ולמלאות. מאחר שאח"כ נשפך. אבל החכם אמר מה לי בזה. הלא פורעין לי על היום. ושכרי לא יקופח מכל יום ויום. כי אני מושכר לימים ומה לי אם נשפך. כך אעפ"י ששוכח לימודו. שכרו לא יקופח מכל יום ויום.

ודע שלעתיד מזכירין את האדם כל מה שלמד. אף אם שכח. גם בני אדם השומעים התורה של הצדיק האמת ואינם מבינים אותה. לעתיד בעוה"ב יבינו. כי עיקר התורה היא להנשמות. שבעוה"ב יהיו הנשמות בקיאים ומשיגים היטב את התורה שלמדו ושמעו האדם בעוה"ז. אשרי המבלה ימיו בתורה ועבודה הרבה.

^א משך הנחל, ותורת נצח, ויס החכמה - לא

^ב משך הנחל, ותורת נצח, ויס החכמה - חוזר

^ג בעוטה אור העתיק כאן מכת"י של רבי נפתלי שהובא בשי"ק חדש ח"ג אות תתכה - ונאפלו תורה הקדושה שאומר, תכף שגומר מקאמנה - אינו רוצה לזכרה עוד, ומעבירה מדעתו לגמרי, ונאפלו אם שואליו אותו - אומר: איני יודע להשיב; ואף על פי כן אנתנו צריכין לזכר התורה שאומר:

^ד משך הנחל, ותורת נצח, ויס החכמה - הדבר

מעלת השכחה

שיחות הר"ן אות כו

מקום זמן אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

אחרי שדיבר בשיחה קודמת על כח הזכרון כאן מדבר מהשכחה. ונראה ששיחה זו היא דברי תנחומין וחיזוק למי שזכרונו חלש. תחילה מנחם אותו שיש בזה גם מעלה: אחת שהעבר לא יבלבל לו את ההווה, ושניה שגם כשלומד דבר שכבר למד יהיה בעיניו כדבר חדש. ואח"כ מחזק אותו שאע"פ ששוכח לא יקופח שכרו שהרי הוא שכיר יום ולא קבלן, ועוד שבעוה"ב יזכירו לו מה ששכח. עוד מוסיף חיזוק שגם מה שלא מבין בתורה של הצדיק יבין לעתיד לבא.

שיחות

שיש"ק חדש ח"ג אות תתכח – ואצלו הדרך שכל מה שעבר והלך – נפסק והולך לחלוטין, ואינו חוזר עוד כלל, ואינו מבלבל כלל דעתו הקדושה עוד במה שעבר עבר והלך. ואפלו תורה הקדושה שאומר, תכף שגומר מלאמרה – אינו רוצה לזכרה עוד, ומעבירה מדעתו לגמרי, ואפלו אם שואל אותו – אומר: איני יודע להשיב; ואף על פי כן אנהנו צריכין לזכר התורה שאומר: ושיחות הר"ן בכתב יד מורנו רבי נפתלי

לקוטי הלכות

או"ח בית הכנסת הלכה ד' אות כח – ראה בפנים

יו"ד ספר תורה ד' אות ה' ואות ו' – ראה בפנים

קושיות

- א. אבל בעיני יש בהשכחה מעלה גדולה – ברור שאין הכוונה שאין בה חסרון, אלא שיש בה גם מעלה, וצ"ע לפי מה שמבאר ששכרו לא יקופח וגם יזכירו לו בעוה"ב מה ששכח א"כ איזה חסרון יש בשכחה? צ"ל כיון שלומד ההלכה ושוכח לא יודע כיצד להתנהג כשצריך ואין לו את מי לשאול. וגם מובא בספרים שאחרי הפטירה שואלים את האדם מ הלמדת וכשלא זוכר היא בושה גדולה.
- ב. צ"ע מדוע לא אמר עוד מעלה לשכחה שהזיכרון מביא לגאווה? מי שאין בו מדת הענוה ושפלות לא יועיל לו שהוא שכחן תמיד ימצא במה להתגאות. כידוע השיחה של רבנו על אוסף הזבל שגם הוא מלא גאווה. וראה תורה ד' שהגאווה וישות היא מצד החומריות שבאדם.
- ג. עוד צ"ע כי לכאורה משמע בערבי נחלו/ שאם לא שוכח סימן שהלימוד לא עלה למעלה לרצון כמובא במפרשים שבכל יום בלילה המצוות עולות ועל כן למחרת נשכח ממנו המצווה ואם עדיין זוכר ממנה וכ"ש אם מתגאה בה סימן שלא עלתה למעלה עדיין.
- ד. אם לא היתה שכחה. לא היה אפשר לעשות שום דבר בעבודת ה'. אם היה זוכר כל מה שעבר. ולא היה אפשר לו להרים א"ע לעבודתו ית' בשום אופן – נראה כוונתו לעברות שעבר שאם היה זוכר אותם תמיד היה בא לעצבות וחלישות הדעת ולא מצליח להרים עצמו לשמחה ועבודת ה'. וצ"ע ממה שדוד המלך

^ה י' עד טו חשון תשפ"ו ירושלים

במראה מקומות נעזרתי בשיחות הר"ן של אבן שתיא, ועוטה אור.

¹ ערבי נחל פרשת חקת דרוש ב' בשם מפרשים (ראה צפנת פענח שמות פ' ט) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון (שמות א', כב), כי כלל האדם אשר בא בלבו גבהות וגסות רוח ע"י מצותיו ומעשיו הטובים ותורתו, ידע בבירור האיש ההוא שעדיין לא עשה שום מצוה ולא למד תורה, שאלמלא כן לא גבה לבו על ידיהם. והענין, כי הנהגת השי"ת עם בני האדם כי מיד בעשותו המצוה או התורה נברא מלאך ועומד מיד לפני השי"ת ואומר פלוני בןך עשאי, ועדיין בכל יום ההוא יש עדיין דביקות לאותו המלאך אל האדם במקצת, כי לא נסתלק לגמרי ביום הראשון, אך בלילה בעת השינה אז אם המצוה ההיא כתקונה אזי המלאך נשאר שם לגמרי ונשמתו חוזרת לגופה, ואז דרך הטבע שישכח האדם מלבו אם עשה כלל מצוה כי כבר נסתלקה מצוה ההיא ממנו, אך ביום הראשון יוכל עדיין להיות קצת זכרון המצוה ההוא בלבו, שעדיין דבוקה קצת בו, אך לא יתגאה בה עדיין שהרי אינו יודע עדיין אם תקבל ותשאר בלילה למעלה, ואולי תדחה עדיין, ואחר כך ביום השני, אם המצוה נתקבלה ונשארה שם, אזי נשכחת ממנו ולא תעלה על לבו כלל, ואם בא בלבו גאווה ע"י המצוה ההיא, אזי זהו סימן מובהק כי נדחה מצוה ההיא מלמעלה וזורקה על פניו, ולכן אינה נשכחת מאתו, ואם כן אין לו להתגאות במצוה שעושה בממה נפשך:

אמר חטאתי לנגדי תמיד. עיין עלים לתרופה מכתב קמז שאע"פ שטוב לשבח כמבואר כאן אף על פי כן לְכָל עַתָּה וְכָל פַּעַם צָרִיכִין לְשִׁים לֵב לְהַזְכִּיר אֶת עֲצֻמוֹ בְּכָל פַּעַם מִה נַעֲשֶׂה עִמּוֹ בְּעוֹלָם. וְנִבְּוִן יִבִּין לְאֲשׁוּרוֹ אִיךָ לִנְהַג עִם כָּל מִדָּה בְּעֵתוֹ וּבְנִמְנוֹ. וְרָאָה לִקְמֵן לִקְטִי עֲצוֹת זָכְרוֹן ט' שֶׁהַכּוֹנֵנָה בַּהֲתַבּוּדוֹת. שֶׁהָאֵל בִּיּוֹם.

ה. גַּם הָיוּ מְבַלְבְּלִים אֶת־הָאָדָם מְאֹד כָּל־הַדְּבָרִים שֶׁעוֹבְרִים עָלָיו – צ"ע לְכַאוּרָה צ"ל שֶׁעֲבָשׁוּ מְבַלְבְּלִים אוֹתוֹ דְּבָרִים שֶׁעָבְרוּ עָלָיו. וְנִרְאָה שֶׁתַּחֲלִילָה לַעֲלִיל דִּיבֵר רַבְּנוֹ עַל הָעֵבֶר שֶׁמְבַלְבֵּל אֶת הַהוּוֹה עַד שֶׁאֵדָם לֹא יִכּוֹל לְהִירֵם עֲצֻמוֹ, אֲבָל כֵּאֵן מְדַבֵּר עַל דְּבָרִים שֶׁעֲדִיין עוֹבְרִים עָלָיו וְרוֹצֵה עֵתָה לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם וְרַק ע"י שִׁישׁ שִׁכְחָה בַּעוֹלָם עֵכ"פ לֹאִיזָה זְמַן יִכּוֹל לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם.

ו. בִּלְק"ה בֵּית הַכִּנְסֵת ה' כח וּסְפַר תּוֹרָה ד' ה' מְבַאֵר שֶׁצ"י שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת נִמְשָׁךְ שִׁכְחָה לַעוֹלָם וְע"ז יִכּוֹל לְשַׁכַּח מִה שֶׁעָבַר וּלְהַתְחִיל מִחֻדָּשׁ וְצ"ע כִּי לְכַאוּרָה שִׁכְחָה הִיא דְּבַר טְבִיעִי שֶׁהִיא תְּמִיד, וְרַק שִׁכְחַת הַתּוֹרָה כִּיּוֹן שְׁנִיתָנָה בְּלוּחוֹת רִאשׁוֹנוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא מִשְׁתַּכַּחַת, אִזִּי ע"י שֶׁנִּשְׁכַּחוּ יִרְדָּה שִׁכְחַת הַתּוֹרָה, אֲבָל מִה הַתְּחֻדָּשׁ ע"י שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת בִּשְׁכַּחַת הַטְּבִיעִית שֶׁל כָּל דְּבַר אַחֵר. זו נ"ל קוֹשִׁיָא חֻזָּקָה וְלֹא מִצַּתִּי לֵה תְרוּץ

ז. בָּאִים עָלָיו כָּל הַבְּלָבוּלִים וּמַעֲרָבִים וּמַעֲקָמִים אֶת־דַּעְתּוֹ מִמֶּה שֶׁכָּבַר עָבָר – צ"ע, כִּי יֵשׁ חֲלִישׁוֹת הַדַּעַת, וְיֵשׁ דַּעַת קְלָה (שֶׁל נְשִׁים), וְדַעַת דְּקִלְפָּה (שֶׁל בָּלַעַם בַּתּוֹרָה מִג). אֲבָל מִה זֶה דַּעַת עֲקוּמָה, נִרְאָה שֶׁרוֹצֵה לְהַתְּחַבֵּר לְהַקְב"ה אֲבָל מוֹחוֹ תְּפוּס בַּפְּגָמִים שֶׁעָבַר

ח. שֶׁבִּשְׁבִּיל זֶה נִיתֵן הַשִּׁכְחָה כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה הַתּוֹרָה חַבִּיבָה עַל לּוֹמְדֶיהָ תְּמִיד כִּשְׁעָה הָרִאשׁוֹנָה – עֲצָה זו הִיא לְמִי שֶׁחֹזֵר תִּלְמוּדוֹ, וְצ"ע אִז אֲדַרְבָּה חֹזֵר כְּדִי שִׁיחֵק בְּזִיכְרוֹנוֹ הֵיטֵב, וְאִם יִהְיֶה כִּשְׁעָה רִאשׁוֹנָה הוּא כְּמוֹ כּוֹתֵב עַל נִייר חֻדָּשׁ, וְלְכַאוּרָה לֹא יִחֲקֵק. נִרְאָה הַכּוֹנֵנָה מִצֵּד עֵמַל הַתּוֹרָה שֶׁבִּלָּא שֶׁנִּדְמָה לְחֻדָּשׁ אֵין חֵיוֹת לַעֲסוֹק בָּהּ וְכְמוֹ בְּמִשָּׁל לִקְמֵן שְׁכִיר יוֹם אֲנִי

ט. בַּקְהֵל רַבָּה א' לֵד הַמְדַּרְשׁ אֹמֵר שֶׁאֵם לֹא הִיתָה שִׁכְחָה הִיא אֵדָם לּוֹמֵד כָּל הַתּוֹרָה בְּג' שָׁנִים וְלֹא עוֹסֵק בָּהּ עוֹד וְרַק ע"י שִׁכְחָה הוּא חֹזֵר וְלּוֹמֵד כָּל חֵיוֹ. וְצ"ע אִיךָ אֲפָשָׁר לְגַמּוֹר לְלַמּוֹד אֶת כָּל הַתּוֹרָה עִם כָּל הָעוֹמֵק שֶׁבָּהּ בְּג' שָׁנִים וְעוֹד צ"ע מִהֲבַעַשׁ ט"ו/י שֶׁאֵמֵר עַל תַּהֲלִים תּוֹרַת ה' תְּמִימָה, שֶׁעוֹד לֹא נִגְעוּ בָּהּ. רֹאה בְּגַמ' אֲנִי שֶׁלִּמְדִּיתִי כָּל תּוֹרָה כּוֹלָה מִהוּ שֶׁאֵלֵּמֵד לְשׁוֹן יוֹנִי. שֶׁהִיוּ חֲרִיפִים בְּשִׁרְשֵׁי הַתּוֹרָה הִשִּׁיגוּ אֶת הָעוֹמֵק.

י. מוֹשִׁכֵּר לִימִים – צ"ע הִרִי גַם אִם הִיא מוֹשִׁכֵּר לְשָׁנָה הַשְּׁכֵר הוּא עַל הָעֵמַל וְלֹא עַל הַכְּמוֹת

יא. לַעֲתִיד מִזְכִּירִין לוֹ וְצ"ע א"כ לְמָה לְחֹזֵר, טוֹב יוֹתֵר לְרוּץ וְלַהֲסַפִּיק עוֹד. רֹאה בְּפָנִים אֲשֵׁרִי מִי שֶׁבֹא לְכַאֵן וּתְלַמּוּדוֹ בִּידוֹ. וּבִתְנָא דְּבִי אֵלִיהוּ שֶׁאֲחֵרִי הַפְּטִירָה שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ מִה לְמַד וְאִם לֹא יוֹדַע מִתְּבִישׁ מְאֹד.

יב. לַעֲתִיד הוּא יִבִּין – צ"ע הָאֵם דּוּקָא מִי שֶׁמִּנְסָה לְהַבִּין וְלֹא מִצְלִיחַ אוֹ אֲפִילוֹ שֶׁרַק קוֹרָא בִּלָּא הַבְנָה כָּלֵל

יג. צ"ע אִם עִיקַר הַתּוֹרָה הִיא לְהַנְשִׁמוֹת, לְמָה צָרִיךְ לְהַבִּין בְּמָה שֶׁלֹּא נִוָּגַע לְמַעֲשֶׂה? וּמֵאִי דְרוֹשׁ וְתִקְבַּל שְׁכָר? וּמִדּוּעַ חֲשׁוֹב לְחֻדָּשׁ חֲדוּשִׁים בַּתּוֹרָה, הִרִי בְּזִמָּן הַזֶּה יִכּוֹל לְגַרֵּס עוֹד בִּשְׁבִּיל הַנִּשְׁמָה, וְבַעוּה"ב יִבִּין אֶת כָּל הַחֲדוּשִׁים הַטְּמוּנִים בַּפֶּשֶׁט שֶׁגִּרַס לְרֹב. יֵשׁ עֲנִיין גָּדוֹל לְחֻדָּשׁ בַּתּוֹרָה בַּהֲקִדְמַת הַחֹזֵר (דף ה'). שְׁבוּרָא שְׁמִים וְאַרְץ חֲדוּשִׁים^י וְרֹאה בַּסֵּפֶר הַמְּדוּת כִּמָּה דְּבָרִים נִפְלָאִים נַעֲשֶׂה ע"י שֶׁאֵדָם מִחֻדָּשׁ בַּתּוֹרָה. וּבַתּוֹרָה קה/י^י שֶׁצ"י הָעִיּוֹן בַּתּוֹרָה זֹכֶה לְתִשְׁבּוּהָ וְיֵשׁ עֲנִיין לְהַבִּין בַּעוּה"ז דִּיִּקָּא כִּי מִה שֶׁמִּבִּין בַּעוּה"ז יִבִּין הָרַבָּה יוֹתֵר בַּעוּה"ב אֲבָל מִה שֶׁלֹּא מִבִּין אִזִּי שֵׁם

^י בַּעַל שֵׁם טוֹב עַל הַתּוֹרָה – פֶּרֶשֶׁת וְאַתְחַנֵּן אוֹת כֵּט. כְּתִיב (תַּהֲלִים י"ט) תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ, וּבִשֵּׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זְצִלָּה"ה שִׁמְעָתִי, שְׁתוֹרַת ה' הוּא תְּמִיד תְּמִימָה וְשִׁלְמָה, שֶׁלֹּא תִתְחַלּוּ בָּהּ עֲדִיין (כג) שׁוּם אֵדָם בַּעוֹלָם, כִּי הוּא מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ הָעוֹסֵק בָּהּ בְּכָל פַּעַם בַּחֲיוֹת חֻדָּשׁ, וּמִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרַת ה' בַּתְּמִימוֹת, כֹּאִילוֹ לֹא תִתְחַלּוּ עֲדִיין, אִזִּי הוּא מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ: (וַיַּחֵל מִשָּׁה תַּהֲלִים י"ט):

^י דִּגְל מִזְנַה אֲפָרִים – פֶּרֶשֶׁת בֹּא (ד"ה או) – יְדוּעַ שֶׁהַקְב"ה מִחֻדָּשׁ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית וְכִבֵּר בִּארְתִי זֶה לַעֲלִיל כִּי כְּמוֹ שֶׁתִּתְחַלֵּל הַבְּרִיאָה הִיתָה עַל יְדֵי הַתּוֹרָה כְּדֹאִיתָא בְּזוּה"ק קוּדְשָׁא בִּרְיָךְ הוּא אֲסַתְכָּל בְּאוֹרֵייתָא וְבֹרָא עֲלֵמָא כִּךְ הַתְּחַדּוּשׁוֹת הַבְּרִיאָה שֶׁל מַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית הוּא גַם כֵּן עַל יְדֵי הַתְּחַדּוּשׁוֹת הַתּוֹרָה שִׁישְׁרָאֵל מִחֻדָּשִׁין בְּכָל יוֹם חֲדוּשִׁי תּוֹרָה וְכְמוֹ שִׁשְׁמַעְתִּי מֵאֲא"ז זְלִלָּה"ה שֶׁסִּפֵּר הַחֹזֵר יֵשׁ לוֹ בְּכָל יוֹם פִּירוּשׁ אַחֵר וְעַל דֶּרֶךְ דֹּאִיתָא בְּגִמְרָא (מְדַרְשׁ אֲגִידָה וְאַתְחַנֵּן הַקִּדְמַת הַחֹזֵר ה'). עַל (יִשְׁעִיָּה נ"א, ט"ז) וְאֲשִׁים דְּבָרִי בְּפִיךָ לְנִטּוּעַ שְׁמִים וְלִיסוּד אֲרֵץ וְלֹאֲמַר לְצִיּוֹן עֲמִי אַתָּה אֵל תִּקְרָא עֲמִי אֵלָא עֲמִי בְּחִירִיק דְּהִינּוּ בְּשׁוֹתְפוֹת מִה אֲנִי בְּמִילּוּלָא עֲבִידָנָא שְׁמִיא וְאַרְעָא אֵף אַתָּה כֵּן, וְזוֹהוּ וְאֲשִׁים דְּבָרִי בְּפִיךָ לְנִטּוּעַ שְׁמִים וְלִיסוּד אֲרֵץ הִינּוּ מִהֲחִידוּשׁ שְׁמִיחֻדָּשִׁין יִשְׂרָאֵל בְּתוֹרַת אֲמַת מִחֻדָּשִׁין בְּרִיאַת שְׁמִים וְאַרְץ הַחֲדוּשִׁים וְכָל דְּבָרִים הַמִּתְחַדּוּשִׁים בַּעוֹלָם הַכֵּל הוּא עַל יְדֵי הַתְּחַדּוּשׁוֹת הַתּוֹרָה שִׁישְׁרָאֵל מִחֻדָּשִׁים בַּהֲסַתְכֻלוֹתָם בָּהּ וְכִפִּי עֲנִין הַתְּחַדּוּשׁוֹת בַּתּוֹרָה כִּךְ נִתְחַדָּשׁ בַּעוֹלָם.

^ט תּוֹרָה קָה – וְעִקַּר הַתְּשׁוּבָה תּוֹלָה בַּתּוֹרָה. וְהִנֵּה בְּכָל דְּבָר שֶׁבִּקְדָּשָׁה יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: עֲבוּר, יִנְיָקָה, מִחְזִין. כִּי כָּל זְמַן שֶׁהַדְּבָר בִּכְחַת נִקְרָא עֲבוּר, וְכִי הוּא נִעְלָם, וְכִשְׁבָּא מִכְּחַ אֵל הַפַּעַל נִקְרָא לְדָה וְיִנְיָקָה, וְכִשְׁפִּשְׁט הַדְּבָר לְעֲשׂוֹת הַפַּעַל הַצְרִיכָה, אִזִּי נִקְרָא מִחְזִין. וְכִשְׁלֹמֵד תּוֹרָה גַּם כֵּן צָרִיכִין לְהִיטוֹת בּוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַנ"ל. כִּי כִשְׁיֹשֵׁב לְלִמּוּד, וְנוֹתֵן מַחֲשַׁבְתּוֹ וְלִבּוֹ בְּהַתְּוֹרָה, וּמִתְעַלֵּם בָּהּ, נִקְרָא עֲבוּר, כִּי הוּא מִתְעַלֵּם בָּהּ כְּעָבַר בְּמַעֲוִי אֲמֹ. וְכִשְׁלֹמֵד הַתּוֹרָה וּמִבִּין בָּהּ, נִקְרָא לְדָה וְיִנְיָקָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (מִשְׁלִי ה' י"ט): דְּדִיָּה יְרוּךְ בְּכָל עַתָּה. וְאַחֵר כִּךְ כִּשְׁמִבִּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר וְרוֹצֵה לְחֻדָּשׁ בָּהּ, נִקְרָא מִחְזִין. כְּדֹאִיתָא בְּגִמְרָא (יְרוּשְׁלַמִי ר"ה פ' רֹאוּהוּ בִּיד) עַל פְּסוּקִי: מִמֶּרְחֵק תִּבְיָא לְחִמָּה, כִּי הַתּוֹרָה נִקְרָא עֲנִיָּה בְּמִקוּמָה וְעֲשִׂירָה בְּמִקוּם אַחֵר, שֶׁצָּרִיךְ לְהַבִּיא רֹאִיָּה מִמִּקוּם אַחֵר, וְלִכְךָ נִקְרָא חֲכָמָה, עַל דֶּרֶךְ (קֹהֶלֶת ז"כ"ג): אֲמַרְתִּי אֲחֲכָמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי. נִמְצָא כִּשְׁמִבִּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר נִקְרָא מִחְזִין, הִנּוּ חֲכָמָה. וְכִשְׁלֹמֵד בְּאַפֵּן זֶה, אִזִּי הִיא תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה, וְכִשְׁקִשֵׁר הָאוֹתִיוֹת וְהַצְרוּפִים שֶׁבְּחֻלְקוֹ מְכַלְכֵּל הָעוֹלָמוֹת אֵל שְׁרִשָּׁן וְאֵל מְקוּמָן, וְנַעֲשֶׂה בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. וְאִזִּי הַדַּעַת שְׁלֵם, וּמִתְעוֹרֵר רְחִמָּנוּת:

רק יבין. ועיין סוף תורה כא/ו' שמה שמה שיהודי פשוט יודע בעוה"ז אצל גוי יחשב בעוה"ב השגה גדולה. וגם לזכור צריך כי כשיעלה למעלה ישאלו אותו מה למדת ואם לא יזכור תהיה לו בושה גדולה מאד וכן אמרו אשרי מי שבא לכאן ותלמוד בידו.

יד. אשרי המבלה ימיו – צ"ע מבלה לשון הפסד כמבואר בספרים. ואולי הכוונה לימי עוה"ז הגשמיים שהם בחי' לבוש גשמי לקדושה שבהם, שהם הימים שנשארים לנצח, אחרי שנפשוט את לבוש הימים הגשמיים.

הקדמה

שיחה זו היא חיזוק למי שזכרוננו חלש. ונראה שמתחלקת לשתיים שהן ארבע. תחילה מבאר שתי מעלות בשכחה, ואח"כ שני ניחומים שגם בעוה"ב לא יהיה לו הפסד ממה ששוכח. ובסוף מוסיף עוד עניין לא בעניין השכחה אבל בעניין החוסר הבנה.

עד כאן ההקדמה

*

שיחה כו

אצל העולם השכחה היא חסרון גדול בעיניהם; אבל בעיני יש בהשכחה מעלה גדולה.
פי אם לא היתה שכחה, לא היה אפשר לעשות שום דבר בעבודת ה' אם היה זוכר כל מה שעבר, דהיינו טעויות ועבירות שעשה, ולא היה אפשר לו להרים את עצמו לעבודתו יתברך בשום אופן מרוב צער. ובפרט אנשים ששקועים בתאוות ומתועבים מאד בעוונות ורוצים לשוב בתשובה, אם לא היתה שכחה לא היה אפשר להם להרים עצמם כלל מרוב הרגשת פחיתותם, כמבואר לקמן בשיחה צו/א'.
 ובלק"ה/י' מבאר שע"י שבירת הלוחות נמשך שכחה ועי"ז היה תקנה לישראל כי אם לא היו שוכחים את החטא הנורא של העגל לא הי יכולים להמשיך לחיות כלל מרוב חרטה. עוד מבאר שם שכל עניין ההתחדשות בעבודת ה' שרבנו כל כך דיבר עליה רבנו/י' שייך רק ע"י השכחה.
 ועוד לא רק העבר מבלבל, אלא גם מאורעות ההווה, גם הם אם לא היתה שכחה, היו מבלבלים את האדם מאד, דהיינו פליהדברים שעוברים עליו, כגון איזה מריבה עם פלוני או שאין לו לשלם שכר דירה וכיו"ב דברים שמטרידים את המחשבה ומכווצים את הלב, אבל עכשיו על ידי השכחה נשפך על כל פנים לאיזה זמן מה שעבר ויכול לחשוב ולעסוק בדברים אחרים שצריך לעסוק בהם.

^א **סוף תורה כא – וכן אצל עב"ם יהיה זה אצלם השגה גדולה, כשיבואו על סתם יהדות פשוט של איש הישראלי שיש לו בזה העולם, הינו שידעו מעבודת ישראל ומקדשת המצוות שלהם שעשו בעולם הזה, יהיה אצלם השגה מה שידעו וירגישו קצת קדשה, כמו איש פשוט שמרגיש בזה העולם בעבודה פשוטה בלי שום השגה, וכשיבואו עב"ם על זה, יהיה אצלם השגה גדולה. אבל אנחנו עם קדש, אין ערך להשגתנו, מפל שכן להשגה של הצדיק:**

^א **שיחות הר"ן אות צו – ...ובודאי אם היה נזכר בטוב זכרון מתענוגי העולם הבא, בודאי לא היה יכול לסבל כלל חיות ותענוגי העולם הזה. עד שבשביל זה מעלה גדולה השכחה. אף שהיא מדה לא טובה, עם כל זה היא מעלה שעל ידה אפשר לאדם לחיות בעולם הזה (רח). כי אם היה נזכר מתענוגי העולם הבא, כי יש מלאך גדול מאד שיש לו אלף ראשים וכל ראש יש לו אלף לשונות וכל לשון יש לו אלף קולות וכל קול יש לו אלף נגונים. וכשהמלאך הזה עומד לשורר בודאי יפה ונעים מאד אשר אין להעריך ולשער כלל. ועתה יזכר האדם עצמו פחיתות ושפלות ערכו נגד זה, ואיך יוכל לסבל חייו, בודאי ימאס עצמו בחייו עד שיגיע בלא עתו. וכן אם היה זוכר פחיתותו בפרט כמו כמה אנשים שהם מלוכלכים ומתעבים מאד בעוונות, בודאי אם לא היה שכחה כלל לא היה אפשר לו להרים עצמו כלל לעבודת השם יתברך. ומחמת כל זה השכחה הוא מעלה מצד זה. אבל האדם ראוי לזכר עצמו לבד עולמו חס ושלו:**

^ב **ענין לק"ה ספר תורה הלכה ד' אות ה' – צריכין לתקן מעט מעט בכל שנה, ואף על פי שעובר על ישראל בכל שנה ושנה מה שעובר בכלל ובפרט, עד שעל פי הרב מקלקלים בכל שנה הרבה, ובשביל זה באמת מתאריך הגלות כל כך, כי לא די לנו בעוונות הראשונים פי אם הוספנו עליהם חדשים, אף על פי כן השם יתברך והצדיקים יגמרו את שלהם לתקן העולם, והתקון הוא דיקא על ידי בחינת שבירת הלוחות שגרמו שכחה בעולם, שהיא בחינת הסתלקות המוחין, הינו שהמשיך זה הדרך בעולם שבכל פעם מתחיל התקון מחדש, ובכל עת שיהיה איזה פגם וקלקול חס ושלום יהיה נמשך שכחה לשפך בכל פעם מה שעובר ולהתחיל בכל פעם מחדש, כמו שאמר אדמו"ר ז"ל (שיחות הר"ן סימן כו) שהשכחה היא תקון גדול בבחינה זאת, עין שם.**

ועקר ההתחדשות נמשך מראש השנה, שאז מחדש השנה וחדש ביתו, ואז נמשך בחינת התחדשות המוחין על כל השנה פלה, שנוכח להתחדש בכל פעם ולהתחיל בכל פעם מחדש, ומה שעבר יהיה נמשך עליו שכחה, כדי שלא יוכל להפיל אותו שום דבר, בבחינת (ישעיה מט, טו): "גם אלה תשפחנה" וכו', שדרשו רבותינו ז"ל (ברכות לב): על חטא העגל שפולל כל החטאים שבעולם. וזהו בחינת התקון של שכרי לוחות שגרמו שכחה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ערוגין נד):

^ג **ראה תורה רסא וסוף תורה סב ושיחות הר"ן מח ונא.**

וְאֶצְלוֹ דְהֵיִינוּ רַבְנֵי הַדֶּרֶךְ שֶׁלּוֹ הִיטָה שֶׁכָּל מַה שֶׁעָבַר וְהִלֵּךְ נִפְסָק וְהוֹלֵךְ וּמִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ לַחֲלוּטִין, וְאֵינוֹ חוֹזְרֵי בְדַעְתּוֹ עוֹד כָּלֵל, וְאֵינוֹ מִבְּלִבָּל כָּלֵל עֲצָמוֹ עוֹד בְּמַה שֶׁפָּבַר עָבַר וְהִלֵּךְ וְכוּ'. וְאֶפְלוּ תוֹרַת הַקְדוּשָׁה שְׁאוּמֵר, תִּכְף שְׁגוּמֵר מִלְּאֻמְרָה אֵינוֹ רוֹצֶה לְזַכְרָה עוֹד, וּמַעֲבִירָה מִדַּעְתּוֹ לְגַמְרִי, וְאֶפְלוּ אִם שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ לְהַשִּׁיב. וְאָף עַל פִּי כֵן אֲנַחְנוּ צְרִיכִין לְזַכֵּר הַתּוֹרָה שְׁאוּמֵר^{טז}. כִּי רַבְנֵי תַמִּיד הִיָּה עוֹלָה מִדְרָגָה לְדְרָגָה^{טז}, וְעַל כֵּן כָּל מַה שֶׁעָבַר שִׁיךְ לְמִדְרָגָה הַנְּמוּכָה, לֹא שִׁיךְ לְמִדְרָגָה הַגְּבוּהָה מִמֶּנָּה, וְכֵן בִּיָּאֵר בִּלְק"ה^{טז} שְׁמִשָּׁה רַבְנֵי שֶׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת כְּדֵי שֶׁתֵּרַד שִׁכְחָה לְעוֹלָם שַׁעַל יֵדָה יוֹכֵל הִיָּה לְהַשְׁכִּיחַ מִמֶּנּוּ אֶת הַתּוֹרָה וּלְבֹא לְהַשְׁגָּה גְדוּלָּה יוֹתֵר. וְרָאָה חֵי מוֹהֵר"ן תַּטו'^{טז}. אֲבָל אֲנַחְנוּ כָּל דָּבָר תּוֹרָה וְשִׁיחָה שֶׁל רַבְנֵי הַיָּד עוֹלָם הָבָא שְׁלָנוּ וְטוֹב מְאֹד כְּשׁוֹזְכֵרִים אוֹתָהּ, וְלֹא נִצְטָרֵךְ שִׁיזְכִּירוּ לָנוּ. כִּי כָּל הָעוֹנֵג בַּעֲוֹה"ב הוּא מִכַּח הַטְּרָחָא שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה וְמֵה שִׁיזְכִּירוּ לוֹ, הַשֹּׁכֵר עָלָיו יִהְיֶה פְחוּת מִמֶּה שִׁזְכֹּר מִעֲצָמוֹ.

וּבַתּוֹרָה עַח תְּנִינָא מִבְּאֵר רַבְנֵי הַטַּעַם שֶׁרַבְנֵי הַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרִי אֶפְלוּ מִהַתּוֹרָה נִפְלָאָה שְׁאוּמֵר עַד שֶׁהִיָּה יוֹכֵל לְהַשְׁבֵּעַ שְׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלוּם^{טז}, כִּי עִי"ז נַעֲשֶׂה כְמוֹ אִישׁ פְּשׁוּט וְזָכָה לְאוֹצֵר מִתַּנֵּת חִינָם שַׁעַל יָדוֹ יוֹכֵל הִיָּה לְהַחֲיוֹת

^{יד} תּוֹסַפֵּת זוֹ הִיא הַשְׁמָטָה שֶׁנִּרְאָה לֹא רָצוּ לְהַדְפִּיס, רַק כָּתְבוּ וְכוּ'. וְנִמְצְאָה בִּלְשׁוֹן הַכֹּתֵב יָד שֶׁל שִׁיחוֹת הַר"ן שֶׁל רַבִּי נִפְתָּלִי תַלְמִיד רַבְנֵי, הוֹבֵא בְּשִׁישׁ"ק הַחֹדֶשׁ ח"ג אוֹת תַּתְכָּה.

^{טו} עֵינֵי שְׁבָחֵי הַר"ן סֹדֵר הַנְּסִיעָה לֹא יֵאָדָר – זֶה יוֹדֵעַ שֶׁקָּדָם שִׁיזְכִּיר מִדְרָגָה לְדְרָגָה צָרִיךְ שִׁיְהִיָּה יָרִידָה קִדְּם הָעֲלִיָּה וְכוּ', וְאִזּוֹ צְרִיכִין לְעִנְיָנֵי קִטְנוֹת לְהִיָּתוֹת אִישׁ פְּשׁוּט לְגַמְרִי וְכוּ'. וְהוּא ז"ל, מִחֲמַת שֶׁכָּל יָמָיו לֹא הִיָּה עוֹמֵד בְּשׁוּם פֶּעַם עַל מִדְרָגָה אַחַת, רַק בְּכָל פֶּעַם בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה הִיָּה עוֹלָה תַמִּיד מִדְרָגָה לְדְרָגָה, עַל-כֵּן הִיָּתָה חֲכָמָתוֹ בְּעִנְיָנֵים אֵלּוּ גְבוּהָ וְעַמְקָהּ מְאֹד "עַמְקָהּ עַמְקָהּ מִי יִמְצָאָנוּ".

וְשֶׁם אוֹת לֵג – אַחֲרָיִם כָּל אֶלֶּה, אַחֲרָיִם עֲשֶׂה כָּל מִינֵי עֲבוֹדוֹת הַנֶּ"ל בְּאֻמָּת וּבְתַמִּים, וְהִרְבֵּה בְּתַעֲנִיטִים וּבְתַפְלוּת רַבּוֹת מְאֹד וּבְסִגּוּפִים וּשְׁבִירַת תְּאוֹת וּמִדּוֹת, וְעַמְד בְּנִסְיוֹנוֹת רַבּוֹת וְשִׁאֵר כָּל עִנְיָנֵים הַנֶּ"ל, וְהִרְבֵּה בְּהַתְּבוּדוֹת מְאֹד מְאֹד לְדַבֵּר בֵּינוֹ לְבֵין קוֹנֵי וּלְפָרֵשׁ שִׁיחָתוֹ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁכְּנוּ וְכוּ' בְּנֶ"ל. עַד שֶׁזָּכָה לְמִדְרָגָה גְבוּהָ וְעֲלִיוֹנָה מְאֹד מְאֹד בְּתַכְלִית הַקְדָּשָׁה וּבְתַכְלִית הַבְּטוּלָה וּבְהַתְּקַרְבוֹת גְּדוּלָּה לַה' יִתְבָּרַךְ בְּמִדְרָגַת גְּדוּלָּה בְּנֵי עֲלִיָּה. וְכָל זֶה וְזֶה בִּימֵי יְלָדוּתוֹ מִמֶּשֶׁ, כִּי יוֹמָם לֹא נָח לִילָה לֹא נָם וְלֹא שָׁקֵט. וְהַתַּמִּיד מְאֹד בְּעֲבוֹדָתוֹ מִיּוֹם אֶל יוֹם מִתְחַלֵּת יָמֵי קִטְנוֹתוֹ וְיָמֵי נַעֲרֻתוֹ. וְיָגַע וְטָרַח מְאֹד מִיּוֹם אֶל יוֹם, עַד שֶׁזָּכָה בִּימֵי נַעֲרֻתוֹ מִמֶּשֶׁ לְכָל הַנֶּ"ל לְקַדְּשָׁה גְבוּהָ וְנוֹרָאָה וְהַשְׁגָּה עֲצוּמָה מְאֹד וְכוּ' בְּמִדְרָגַת גְּדוּלָּה בְּנֵי עֲלִיָּה. וְאַחֲרָיִם אֲשֶׁר זָכָה לְכָל זֶה, אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא הִיָּה מְקַרֵּר דַּעְתּוֹ בְּזָה וְלֹא הִנִּיחַ עֲצָמוֹ לַעֲמוֹד. רַק גַּם אַחֲרֵיכֶּן, בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה הִיָּה מִשְׁתַּוָּקֵק וּמִתְּגַעְגַּע וְנִכְסָף לַה' יִתְבָּרַךְ כֹּאֵלּוּ לֹא הִתְחִיל עֲדִין כָּלֵל בְּשׁוּם עֲבוֹדָה בְּעוֹלָם.

וְאֶפְלוּ אַחֲרָיִם שְׁבָא מִאֲרָץ-יִשְׂרָאֵל וְזָכָה שֶׁם לְהַשְׁגָּה עֲלִיוֹנָה וּגְבוּהָ מְאֹד מְאֹד אֲשֶׁר אֵין לְשַׁעַר כָּלֵל, אֶף-עַל-פִּי-כֵן מִיּוֹם שְׁבָא מִאֲרָץ-יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם שֶׁנִּשְׁתַּלַּק בְּשָׁלוֹם לְמַעְלָה לְמַעְלָה, הִיָּה לוֹ תַמִּיד גְּעוּגוּעִים וְכִסּוּפִין וְכוּ' לַה' יִתְבָּרַךְ כֹּאֵלּוּ לֹא הִתְחִיל עֲדִין כָּלֵל. וְלִפְרָם בְּעִנְיָן זֶה תִּקְצֵר הַמּוֹן וְיִרְעוּת אֶפְלוּ מֵה שֶׁזָּכִינוּ לְהִבִּין קֶצֶת בְּעִנְיָן זֶה כִּפִּי מֵה שֶׁשְׁמַעְנוּ מִפִּי הַקְדוּשׁ וְרָאִינוּ בְּעִנְיָנֵינוּ. כִּי בְּכָל פֶּעַם הִיָּה דְרָבּוֹ שֶׁהִיָּה מִתְּגַעְגַּע לַה' יִתְבָּרַךְ, וְהִיָּה שֶׁכָּל בְּעִנְיָן עֲצָמוֹ בְּאֻמָּת, וְהִיָּה לוֹ רַחֲמָנוּת גְּדוּלָּה עַל-עֲצָמוֹ כֹּאֵלּוּ לֹא הִרִיחַ עֲדִין מַעוֹלָם שׁוּם רִיחַ שֶׁל עֲבוֹדָת הַשֶּׁם, וְכִמּוֹ שֶׁלֹּא הִתְחִיל עֲדִין כָּלֵל. וּבְאֻמָּת אֶפְלוּ מִי שֶׁעָבַר עַל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, ח"ו, כְּמָה וְכְמָה פְּעָמִים, וְכִשְׁזָה הָאִישׁ נִתְעוֹרֵר בְּתַשׁוּבָה בְּאֻמָּת, שְׁאֵז בּוֹדָיָה בְּשִׁמְסִתְפֵּל בְּעֲצָמוֹ הִיָּךְ הוּא בְּעוֹלָם בּוֹדָיָה יֵשׁ לוֹ לֵב נִשְׁבֵּר מְאֹד וְיֵשׁ לוֹ רַחֲמָנוּת גְּדוּלָּה מְאֹד עַל-עֲצָמוֹ בְּהַכְנָעָה גְּדוּלָּה וְכוּ', וְאֵין צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בְּזֶה בְּדִבְרֵי הַמּוֹכֵן מִעֲצָמוֹ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן, אֶפְלוּ זֹאת הַרַחֲמָנוּת וְהַלֵּב נִשְׁבֵּר שֶׁל הַבַּעַל תְּשׁוּבָה הַנֶּ"ל לֹא יָגִיעַ לְחַלֵּק מֵאֲלֵף וּרְבָבָה שֶׁל גְּדֹל הַרַחֲמָנוּת וְהַלֵּב נִשְׁבֵּר בְּהַכְנָעָה גְּדוּלָּה וְכוּ' שֶׁהִיָּה לְרַבְנֵי ז"ל, בְּכָל פֶּעַם וּפְעַם קִדְּם שְׁבָא לְאִיזָה הַשְׁגָּה. וְהַפְּלֵל, כִּי לְעוֹלָם לֹא נָח וְלֹא שָׁקֵט אֶפְלוּ בִּימֵי גְדֻלָּתוֹ. אֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּבַר זָכָה לְמַה שֶׁזָּכָה לְהַשְׁגָּה אֲלָקוֹת בְּמִדְרָגָה גְבוּהָ עֲצוּמָה וְנוֹרָאָה מְאֹד, אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא הִיָּה מִסְתַּפֵּק עֲצָמוֹ בְּזֶה, וְטָרַח וְיָגַע בְּכָל-עֵת וּבְכָל שָׁעָה, וְקָבַל יְסוּרִין עַל-עֲצָמוֹ יְסוּרִים קָשִׁים וְיָמִים אֲשֶׁר כְּמַעַט אֵין דִּגְמוֹתָם בְּעוֹלָם, וְהִרְבֵּה בְּתַפְלוּת וּתְחִנוּנִים וּבְהַפְּצוֹת וּבְקִשּׁוֹת רַבּוֹת וּבְגִעּוּעִים וְכִסּוּפִין גְּדוּלִּים וְנוֹרָאִים מְאֹד מְאֹד, עַד שְׁבָא לְהַשְׁגָּה וּמִדְרָגָה יוֹתֵר עֲלִיוֹנָה. וְאַחֲרֵיכֶּן, תִּכְף שֶׁזָּכָה לְזֹאת הַהַשְׁגָּה וְאִזּוֹ הִיָּה קֶצֶת בְּשִׁמְחָה. וּלְפַעְמִים וְכִינוּ לְשִׁמְעַם מִפִּי שְׁהוֹדִיעַ לָנוּ שֶׁכַּעַת נוֹדֵעַ לוֹ חֲדָשׁוֹת וְכוּ' וְאִזּוֹ הִיָּה שִׁמְחָה קֶצֶת. וְאַחֲרֵיכֶּן, תִּכְף שֶׁזָּכָה לְזֹאת אַחֲרֵיכֶּן הִתְחִיל עוֹד מַחְדָּשׁ וְשִׁכַּח כָּל הָעָבָר כֹּאֵלּוּ לֹא הִתְחִיל עֲדִין כָּלֵל, וְחֹזֵר וְהִתְחִיל מַחְדָּשׁ כְּמוֹ שֶׁמִּתְחִיל לִילֵךְ וּלְכַנֵּס בְּקִדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל. וּלְפַעְמִים הֵיִינוּ שׁוֹמְעִים מִפִּי הַקְדוּשׁ בְּפִירוּשׁ שְׁאוּמֵר בִּלְשׁוֹן הַשְׁתַּוָּקֵקוֹת וְכִסּוּפִין: אֵיךְ זֹכִין לְהִיָּתוֹת יְהוּדִי וְאִמֵּר זֹאת בְּאֻמָּת וּבְתַמִּים מְאֹד גְּדוּלָּה כֹּאֵלּוּ לֹא הִתְחִיל עֲדִין כָּלֵל. וְכֵן הִיָּה כְּמָה פְּעָמִים. וְהִיָּה תַמִּיד הוֹלֵךְ וְעוֹלָה מִמִּדְרָגָה לְמִדְרָגָה. אֶף-עַל-פִּי שֶׁזָּכָה לְמִדְרָגוֹת גְּבוּהוֹת וְנוֹרָאוֹת מְאֹד לְמַעְלָה לְמַעְלָה וְכוּ', אֶף-עַל-פִּי-כֵן מַעוֹלָם לֹא הִיָּה מְקַרֵּר דַּעְתּוֹ בְּזֶה כָּלֵל, וְתִכְף אַחֲרֵיכֶּן הִיָּה לוֹ לֵב נִשְׁבֵּר וְהִיָּה לוֹ רַחֲמָנוּת גְּדוּלָּה עַל-עֲצָמוֹ בְּהַכְנָעָה גְּדוּלָּה וְכוּ' בְּנֶ"ל, עַד שֶׁזָּכָה לְמִדְרָגָה יוֹתֵר גְבוּהָה. וְכֵן הִיָּה דְרָבּוֹ תַמִּיד עַד הַסּוֹף. וְכְמָה וְכְמָה פְּעָמִים הִיָּה דְרָבּוֹ שְׁאוּמֵר שַׁעְתָּה אֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל כָּלֵל, וְכָלֵל לֹא. וּפְעָמִים נִשְׁבַּע עַל זֶה שֶׁבְּאֻמָּת אֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל. אֶף-עַל-פִּי שְׁבִיּוֹם הַקּוֹדֵם וּבְשַׁעְתָּה הַקּוֹדֶמֶת גָּלָה דְּבָרִים עֲתִיקִים, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אַחֲרֵיכֶּן אִמֵּר שְׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל. וּבְעִנְיָן זֶה הִיָּה חֲדוּשׁ גְּדוּלָּה מְאֹד מְאֹד. וְאִמֵּר בְּפִירוּשׁ עַל-עֲצָמוֹ: שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ הוּא חֲדוּשׁ גְּדוּלָּה מְאֹד, אֲבָל "הָאֵינוֹ יוֹדֵעַ" שֶׁלּוֹ הוּא חֲדוּשׁ גְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר. הֵיִנוּ עִנְיָן הַנֶּ"ל, כִּי בְּכָל פֶּעַם הִיָּה דְרָבּוֹ לֹמֵר שֶׁעָכְשׁוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל (וְעַן עוֹד מִזֶּה בְּמִקּוֹם אַחֵר)

^{טז} לְקוּטֵי הַלְבוּת בֵּית הַכְּנֶסֶת הַלְכוּהָ הַזֶּה אוֹת כַּח – כִּי בְּשִׁיחָתוֹ מִסְלַק הַשְׁגָּתוֹ וְנַעֲשֶׂה אִישׁ פְּשׁוּט זֶהוּ בְּחִינַת שִׁכְחָה, שֶׁמִּשְׁבַּח מִעֲצָמוֹ הַהַשְׁגָּה הָרִאשׁוֹנָה בְּכֻנָּה וּמִסְלָקָה מִדַּעְתּוֹ כֹּאֵלּוּ לֹא הִשִּׁיג כָּלֵל, וְהַכָּל בְּדֵי שִׁיבּוּא לְהַשְׁגָּה גְבוּהָ יוֹתֵר, וּבְזֶה מִתְּחִיל כָּל הַפְּשׁוּטִים וְכָל הַנּוֹפְלִים שֶׁבְּעוֹלָם וְכוּ'ל. וְזֶהוּ בְּחִינַת שְׁבִירַת לִחוֹת שֶׁהוּא בְּחִינַת שִׁכְחָה, כְּמוֹ שְׁאוּמֵר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (עֲרֻבִין נד): "אֲלֵמָלָא לֹא נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת לֹא הִיָּתָה הַשִּׁכְחָה בְּעוֹלָם, וְכִמּוֹ שֶׁשְׁמַעְנוּ מִפִּי אֲדָמוֹר ז"ל שִׁיחָה נִפְלָאָה בְּעִנְיָן זֶה (שִׁיחוֹת הַר"ן סִימָן כו): שֶׁמִּצַּד זֶה הַשִּׁכְחָה הוּא מַעְלָה גְדוּלָּה אֲצֻלוֹ וְכוּ', עַן שֶׁם.

^{יז} חֵי מוֹהֵר"ן אוֹת תַּטו – שְׁאֵפְלוּ הַתִּירוֹץ בְּכַתֵּב שֶׁהִיָּה לוֹ עַל הַקּוּשִׁיא כִּיצַד הִידִיעָה הִיא בְּתוֹךְ הַבְּחִירָה, דְּהִיא הַשְׁגָּה נוֹרָאָה וְיִקְרַת עֵרֶךְ, שְׁבַתּוֹרָה כֹּא אִמֵּר שֶׁא"ל לְהַשְׁגָּה הִיא בִּטּוּל הַבְּחִירָה, מִיד אַחֲרֵי שֶׁכָּתַב הַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה וְנִאֲבַד מִמֶּנּוּ הַכֹּתֵב הַזֶּה.

^{יח} כֵּן"ל בְּשִׁבְחֵי הַר"ן אוֹת לֵג הַנֶּ"ל.

את כל מי שנפל מהקדושה ואין לו שום זכויות, וראה לק"ה הנ"ל/ט' שזה טעם שמשנה רבנו שבר את הלוחות כי ע"ז נמשך שכחה ויכול היה להשכיח מעצמו את התורה ולהיות איש פשוט ולזכות לחיות מאוצר מתנת חנם שממנו ימשיך חיות לכל החוטאים בחטא העגל, וע"ז יוכלו כל הצדיקים הגדולים להחיות את החוטאים. **וְעֵנִין זֶה לִשְׁכּוּחַ וְלִהְיוֹת אֶת הַדַּעַת מֵהֶעֱבֵר הוּא דֶרֶךְ עֲצָה טוֹבָה גְּדוּלָּה מְאֹד בַּעֲבוּדַת ה' לִכְל אָדָם. פִּי עַל-פִּי רַב יֵשׁ לְהָאָדָם בְּלִבּוֹלִים רַבִּים וְעֶרְבּוּב־הַדַּעַת מְאֹד שֶׁלֹּא מִצְלִיחַ לִכְווֹן דַּעְתּוֹ בְּמֵה שְׁעוֹשָׂה מְרֹב מַחֲשָׁבוֹת זֵרוֹת מִמֶּה שֶׁחֲלָף וְעָבַר, שְׂבָאִים בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ מְאֻרְעוֹת הֶעֱבֵר וּמִקְשִׁים עֲלָיו לִכְווֹן דַּעְתּוֹ בְּמֵה שְׁעוֹשָׂה עֵתָה.**

בַּפֶּרֶט בִּשְׁעַת הַתַּפִּלָּה, שָׂאז בָּאִים עֲלָיו כָּל הַבְּלִבּוֹלִים כֹּל הַבְּלִבּוֹלִים דִּיִּקָּא, דִּהִינּוּ יוֹתֵר מִמֶּה שְׂבָאִים סִתָּם בַּמֶּשֶׁךְ הַיּוֹם, וּכְמִבּוֹאֵר גַּם בְּתוֹרָה ל'כ"ו שֶׁהַפְּגָמִים שֶׁפָּגַם בָּאִים בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּזִמְנֵי הַתַּפִּלָּה לְהַתְתֵּקֶן ע"י שִׁישִׁיחַ דַּעְתּוֹ מִדָּה/כ"א, אֲבָל עַל פִּי רוֹב מִתְגַּבְּרִים וּמִעֶרְבָּבִים וּמִעֲקָמִים אֶת-דַּעְתּוֹ מִמֶּה שֶׁכָּבַר עָבַר. רֹצֵה לֹמַר כִּי תַפִּילָה הִיא חִיבּוּר לַהֲקֵב"ה/כ"ב, וְצָרִיךְ לִזְהַר דַּעַת דִּהִינּוּ חִיבּוּר, אֲבָל אִזְּדִיקָא בָּאִים בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כֹּל מְאֻרְעוֹת הַיּוֹם לְבַלְבֵּל אוֹתוֹ וּמִעֲקָמִים וּמִסִּיחִים דַּעְתּוֹ, וְרַק ע"י שִׁישׁ שְׂכָחָה בְּעוֹלָם יִכּוֹל לְהַתְגַּבֵּר לַהֲסִיחַ דַּעְתּוֹ מִדָּה/כ"ג, ע"י שִׁישׁ שָׂאז וּכְנִס בְּתִיבוֹת הַתַּפִּילָה (תוֹרָה ט'), כְּמִבּוֹאֵר בְּמִק"א (תוֹרָה רִלֵּג) שֶׁא"א לְחִשּׁוֹב שְׁתֵּי מַחֲשָׁבוֹת בִּיחָד. וְאֵע"פ שֶׁצָּרִיךְ בְּכָל הַכּוֹחוֹת לְהַתְפַּלֵּל בְּכוּנָה גַּם אִם לֹא עֲלָה בִידּוֹ גַּם בּוֹה יֵשׁ קִצַּת טוֹב כִּי עַל תַּפִּילָה כְּרָאוּי יֵשׁ הַמּוֹן קְטְרוּגִים כְּמִבּוֹאֵר בְּשִׁיחוֹת הַר"ן עב/כ"ו.

לְפַעֲמִים יֵשׁ לוֹ בְּלִבּוֹלִים מִעֵנִין הַמִּשְׁאֵל וּמִתֵּן שְׁלוֹ וְעִסְקֵי-בֵיתוֹ וְכִיּוּצָא, בְּאֶשֶׁר פִּי לֹא טוֹב עֲשֵׂה בְּעֵנִין זֶה וְכִיּוּצָא, וְכִיּוּצָא בְּזֵה הַרְבֵּה, וְגוֹרְמִים לוֹ צַעַר וּכְבֻּדוֹת וּמְכוּצִים לְבּוֹ עַד שֶׁקָּשָׁה לוֹ לַעֲשׂוֹת מִה שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת.

וְיֵשׁ שְׂמִיכָלִים אוֹתוֹ בְּעַת עֲבוּדָתוֹ בְּתוֹרָה אוֹ בְּתַפִּלָּה דֹּאגוֹת הַעוֹנוֹת שְׁעֵבֶר/כ"ד וְכִיּוּצָא, בְּהַפְּגָמִים/כ"ו דִּהִינּוּ כֹל הַפְּגָמִים שֶׁפָּגַם מִקֶּדָם/כ"ו, בְּאֶשֶׁר שֶׁבְּעֵנִין זֶה לֹא עֲשֵׂה פֶהֱגֵן נִגְדוֹ/כ"ו

^ט לק"ה בית הכנסת ה' כח – ועל פן עשה משה תקון גדול על ידי שביירת הלוחות, שהוא בחינת הסתלקות הדעת, בבחינת שכחה, דהיינו שסלק השגתו באלו לא קבל את התורה כלל רק הוא איש פשוט לגמרי, ומקבל חיות רק מקיום העולם קדם מתן תורה שהוא בחינת חסד חנם, ובזה היה מחיה ומקים כל ישראל אף על פי שחטאו ועשו מה שעשו, כי על ידי החסד חנם שממשיך הצדיק על ידי פשיטותו דיקא, על ידי זה דיקא מחיה את כל הפשוטים וכל החוטאים וכל הנופלים שבעולם, וכמוכן ומבאר בהתורה הנ"ל.

^כ כמבואר בתורה ל' אות ז' – פי כל הערבוּב הדעת וכל הבלבולים וכל השטותים שיש לנו לפעמים, הכל נמשך בתפלתנו. פי כל הבלבולים וכו' וכל המחשבות שחושב האדם לפעמים, הכל באים על דעתו בשעת התפלה דיקא, והכל נשמע אליו אז דיקא, בשעה שעומד להתפלל. בבחינת (שם ק'): "מי ימלא גבורות ה', ישמיע כל תהלתו". "תהלתו" לשון (איוב ד): "ובמלאכיו ישים תהלה", היינו ערבוּב ובלבולים, שאז משמיעין את עצמן דיקא בשעה שעומד להתפלל ולמלא גבורות ה'. והוא בשתי בחינות: או שבאים להתתקן מחמת שרואים שמתפלל בכוונה כראוי, על פן באים להתתקן. כי עכשו הוא הזמן שיכולין להתתקן, כי יש בהם ניצוצות קדושים שצריכין תקון. או בבחינת אחרת, מחמת שאינו ראוי להתפלל, ובאין לבלבל אותו מתפללו. על כל פנים בין כך ובין כך, בשעת התפלה דיקא באין כל הערבוּבים וכל הבלבולים של האדם, ונשמעין אצלו אז, ובשביל זה נקראין הבלבולים והערבוּבים תהלה פנ"ל, מחמת שהן באים דיקא בעת התפלה והתהלה פנ"ל:

^{כא} עיין בזה גם תורה עא תנינא שפגמי הכבוד באים להתתקן בשעה ששופע נעם העליון בבחי' חבלים נפלו בנעימים.

^{כב} עיין תורה פד תנינא – דע, שערך התחברות ודבקות להשם יתברך הוא על-ידי התפלה. כי התפלה היא שער, שדרך שם נכנסין להשם יתברך, ומשם אשתמודעין לה. כי תפלה היא מלכות, כמו שכתוב (תהילים ק"ט ד') ואני תפלה; ותפלה – לשון התחברות, כמו שכתוב (בראשית ל' ח'): נפתולי אלקים נפתלתי, תרגומו לשון התחברות.

^{כג} עיין תורה סה ששלימות התפילה היא שכולה אחד, וגם בסופה עדיין אחוז עם תחילתה. נמצא שהשכחה או היא חסרון. ואעפ"כ צריך את השכחה כמבואר כאן כדי שיוכל לכוון בלי פניות ומחשבות זרות. נמצא צריך לשכוח ולזכור כאחת, דהיינו לשכוח את העבר שקדם לתפילה ולזכור את תיבות התפילה עצמה.

^{כד} שיחות מוהר"ן אות עב – כבר מבאר שאין להשיג כלל על פניות ומחשבות זרות ובלבולים שבתפלה. רק לעשות את שלו (קלו) לילך בתפלתו כסדר, ולא ישיג על שום בלבול ומחשבה זרה כלל רק הוא יעשה את שלו ולא יחזיר פניו להביט על אלו המחשבות כלל: גם אמר שזה טובה גדולה מה שבאים עליו מחשבות זרות ופניות כי בלא זה אם היה האדם מתפלל התפלה כראוי לא היה אפשר לסבל כלל את גדל עצם הקטרוגים שיש על התפלה שהיא כראוי. אבל על ידי שהתפלה מלוּבשת במחשבות זרות על ידי זה אין החיצונים מסתכלין עליה כל כך ואין הקטרוג גדול כל כך ועל ידי זה יכול התפלה לעלות. ובוחן לבבות הוא יודע האמת לאמתו שאף על פי שיש להאדם פניות ומחשבות זרות, אף על פי כן פנימיות מחשבתו הוא לה' לבדו כי פנימיות כונתו בתפלה הוא באמת להשם יתברך. והשם יתברך בוחן לבבות ומסתכל על פנימיות כונתו ורצונו ומקבל תפלתו באהבה אף על פי שהיא מלוּבשת במה שמלוּבשת כי פנימיות רצונו וכונתו הוא טוב: וזהו (משלי י"ט כא) "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". היינו שיש מחשבות הרבה בלב איש בשעת התפלה כי אז באין עליו בלבולים גדולים ומחשבות רבות. אבל "עצת ה' היא תקום". היינו פנימיות הנקודה שבלב מה שבפנימיות המחשבה מתכון להתפלל להשם יתברך לבד, שזה בחינת "עצת ה'" שמתכון להשם יתברך לבד בפנימיות מחשבתו זה נשאר קים בחינת "עצת ה' היא תקום" כנ"ל. על כן אין להסתכל על שום מחשבות חוץ ופניות רק להתפלל כסדר כנוצר לעיל:

^{כה} ליקוטי עצות זיכרון אות ט' – אף על פי שצריכין לשמר הזכרון לענין תורה ועבודת ה', אבל יש גם מעלות בהשכחה. כי צריכין להרגיל עצמו להשכיח מדעתו כל הדברים המבלבלים את האדם מעבודתו יתברך, ובפרט בשעת התפלה, שכל הבלבולים באים אז. ועל פי רב מבלבל אותו מה שעבר, שלא טוב עשה בענין זה ובענין זה וכו'. על-פן צריכין להרגיל עצמו שתתקן ומיד שחולף ועובר הדבר,

יְתִירָךְ, וְכִיּוּצָא בְּזֶה הִרְבָּה מְאֹד פֶּאֶשֶׁר יָדוּעַ לְכָל אָדָם בְּעֶצְמוֹ. ואם לא שיש שכחה שעל ידה יכול להסיח דעתו מכל זה, לא היה יכול לעבוד עבודת ה' כראוי מרוב חרטות וצער.

עַל־פֶּן הַשְׁכָּחָה הִיא עֲצָה טוֹבָה גְּדוּלָּה מְאֹד לָזֶה, שֶׁתִּכְפֹּת וּמִיד שְׁחוּלָף וְעוֹבֵר הַדָּבָר שֶׁעָשָׂה, יַעֲבִיר וְיִסְלַק אוֹתוֹ מִדַּעְתּוֹ לְגַמְרִי, וְיִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִזֶּה לְגַמְרִי, וְלֹא יִתְחִיל לַחֲשֹׁב עוֹד בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּעֵנִין זֶה כָּל־כָּסֵא, לְבַד מִשְׁעָה בְּיוֹם בִּשְׁעַת הַהִתְבַּדְּדוּת/ל שְׁשׁוּפֵט עֲצָמוֹ וּמוֹזִכִּיר עֲצָמוֹ מִה נַעֲשֶׂה עִמּוֹ בְּעוֹלָם/ל, וְהֵבֵן הַדָּבָר הַיָּטִב, פִּי הוּא דָּבָר גְּדוּל מְאֹד.

עד כאן דיבר משכחה הטבעית שיש לכל אדם לפי טבעו שאע"פ שהיא חסרון אבל יש בה גם מעלה שמכוחה אפשר לאדם להסיח דעתו מזיכרונות שרוצה לשכוח. (לכד ממה שנכתב לעיל בסוגרים שרבנו נהג להסיח דעתו גם מתורה שאמר)

אבל שכחת התורה היא דבר שהתחדש בשבירת הלוחות ע"י משה רבנו, כי במתן תורה קבלו את התורה ואת הלוחות הראשונות באופן שלומד ולא שוכח, ואחרי ארבעים יום כשירד משה רבנו מההר וראה שחטאו בעגל שבר את הלוחות הראשונות, ועי"ז גרם שהשכחה תחול גם על לימוד תורה, כמבואר בערובין נד.ל"ב ובלק"ה/ל"ג מבאר טעם ששכח לוחות ולוחות בארון כי א"א לזכור את התורה בלא שישכח ויסלק מדעתו כל מה שעובר עליו בכל פעם/ל"ד

יעביר ויסלק אותו מדעתו לגמרי, ויסח דעתו מזה לגמרי, ולא יתחיל לחשב עוד במחשבתו בענין זה כלל, ובפרט בשעת התפלה. וכן כל דאגות העוונות שעבר וכל הפגמים שפגם, הכל צריך להעבירם ולהשפיקם מדעתו בשעת התפלה והעבודה. ואפלו בכל היום כלו אין טוב שיחשב בהם כל היום, רק בשעה מיוחדת שרוצה בכונה לשבר לבו ולפרש שיחתו וכו', שאז דיקא יזכור עצמו כל מה שעבר. אבל בשאר היום צריך להשפיקם מדעתו, כדי שיוכל לעסוק בעבודת ה' בשמחה, ובפרט בשעת התפלה כנ"ל: (שיחות הר"ן סי' כ"ו)

ב הפגמים – צ"ע דא"א לומר שהעבר מכלבל אותו בתורה בתפילה ובפגמים שפגם, גם א"א לומר שצ"ל וכיוצא בו הפגמים שפגם, כי ראה לעיל בהעתקת דפוס ראשון שיש נקודה בין 'כיוצא' ל'בהפגמים'. אלא הכוונה שכל הפגמים שפגם הם מכלבלים אותו בתורה ובתפילה. וכן הלשון בליקוטי עצות זיכרון הנ"ל.

כ" ראה עלים לתרופה מכתב עא – וזכות כנפי הטלית יגנו עליך כנשר יעיר קנו וכו' להצילך ממחשבות זרות יתרות, רק להרגיל עצמך בכל עת להסיח דעתך לגמרי ממחשבות שאינם נצרכים באותו השעה, ולא תתחיל לחשב בהם כלל, וזה עצה טובה מאד, ולהיות בשוכח לגמרי, וגם יותר משכחה, ולעשות עצמו כאינו יודע מאלו הרעיונים כלל, ולעסוק במה שעוסק בתורה או תפלה או משא ומתן וכיוצא. ואפלו מחשבות טובות אם אינם שייכים בענין זה צריכים לסלק גם כן כאלו אינו יודע עתה מהם כלל. כגון בשעת התפלה אין צריכין לחשב שום דבר, ובאמת אז דיקא מתגברים כל מיני בלבולים וערובי הדעת ביותר, אף צריכים להתגבר אז הרבה מאד בעצה הזאת לכלי להתחיל לחשב שום מחשבות חוץ כלל, ואף על פי שמחמת ההרגל בכל פעם יוצאת המחשבה לחוץ, צריכים לתפסה בכל פעם באפסר ולהכניסה לפניו לחשב מה שהוא מדבר אז, ואפלו אם יהיה כן מאה פעמים בתפלה אחת.

כ" ראה גם חיי מוהר"ן אות תקנב – (קט) לענין המרה-שחורות שמכלבלין את האדם ובפרט בשעת התפלה, ומכניסים ספקות ובלבולים במחשבתו באשר שזה הדבר עשה שלא כהגון, ונכשל באיזה אסור חס ושלום, ספר לי רבנו זכרוננו לברכה מעשה מהבעל-שם-טוב זכרוננו לברכה, שפעם אחת עמד הבעל-שם-טוב זכרוננו לברכה להתפלל ולא היה יכול להתפלל כי נפל בלבול במחשבתו, באשר שהיה מעשן את הלולקע ומקטרתו אצל נר של חלב נמצא שנכשל באסור חלב, ומחמת זה לא היה יכול להתפלל. וכל מה שרצה להתפלל ולדחות את המחשבה הזאת ולהעבירה מדעתו לא היה יכול בשום אופן, כי בלבול אותו בכל פעם באשר שנכשל באסור כזה, באסור חלב, עד שלא היה אפשר לו להתחיל להתפלל. עמד הבעל-שם-טוב וקפץ ונשבע שיעשן לעולם הלולקע אצל נר של חלב. וכן הוה כאשר מספרים העולם שהבעל-שם-טוב היה מעשן הלולקע אצל נר של חלב.

כ" ראה גם לקמן שיחות הר"ן אות רפג – שמעתי בשמו שאמר לענין בני הנעורים, שעל פי הרב מכלבל אותם בתפלתם מחמת שלא זכו להתקדש כראוי בקדשת הוויג. ועל כן בשעומדין אחר כך להתפלל קשה עליהם מאד להתפלל. והוא ז"ל, הזהיר על זה במה פעמים לבלי לפל בדעתו מזה כלל. ומה דהוה הוה, ובשעת התפלה צריכין לשכח הכל לגמרי ולהתגבר להתפלל בשמחה כראוי תמיד איך שהוא. ואמר: שעל זה (ברכות ה:) 'הצטער אבא בנימין, על תפילתי שתהא סמוכה למשתי', 'משח' הוא לשון וויג (כתבות י:) וזהו: 'על תפילתי שתהא סמוכה למשתי' שאוכל להתפלל אחר כך בסמוך מיד, ולא יכלבל הענין הזה את תפילתי כלל.

ל כנ"ל בליקוטי עצות זיכרון ט' הנ"ל.

לא עלים לתרופה מכתב קמו – וצריכין לזכר כל זאת כל מה שעובר על כל אחד בפרט מה שעובר בביתו בחסדו ונפלאותיו העצומים כי לא דבר ריק הוא כל מה שנעשה עמנו בזה העולם העובר. אם אמנם ההכרח להשפיק מדעתו העבר כדי שלא יכלבל אותו מתפלתו ועבודתו באשר אמר אדונינו מורנו ורבנו ז"ל שמצד זה השכחה מעלה גדולה. אף על פי כן לכל עת וכל פעם צריכין לשים לב להזכיר את עצמו בכל פעם מה נעשה עמו בעולם, ונבין וביין לאשורו איך לנהג עם כל מדה בעתו ובזמנו. וה' יוליכני בדרך הישר והאמת תמיד.

לב עירובין דף נד. – ואמר רבי (אליעזר): מאי דכתיב "חרות על הלוחות", אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות – לא נשתכחה תורה מישראל.

לג עיין לק"ה ספר תורה הלכה ד' אות ו' – וזהו בחינת 'לוחות ושברי לוחות מנחים בארון' (פבא בתרא יד:). כי הלוחות הם בחינת זכרון, כי הלוחות הם כלל התורה שצריכין לכתבה לזכרון כנ"ל, ושברי לוחות הם בחינת שכחה כנ"ל, ושניהם מנחים בארון, כי אי אפשר לזכור את התורה כי אם על ידי בחינת שכחה, על ידי שישכח ויסלק מדעתו כל מה שעובר עליו בכל פעם, באופן שלא יפל על ידי הזכרון, כי בענין הזכרון והשכחה צריכין לפלס דרכיו, כי אף על פי שצריכין לזכר מאד את כל דברי התורה, אף על פי כן השכחה היא טובה גדולה מאד, כי יש הרבה דברים שצריכים לשכחם ולהעבירם מדעתו דיקא, כדי שלא יתבלבל ושלא יפל חס ושלום וכנ"ל,

וְאִיתָא בְּסִפְרֵיהֶם רָאָה קֹהֶלֶת רַבָּה/ל"ו שֶׁשְּׂבִילִיזָה נִתֵּן הַשְּׂכָחָה, כִּדְרֵי שֶׁתִּהְיֶה הַתּוֹרָה חֲבִיבָה עַל־לִוְמָדֶיהָ תִּמְיֵד בְּשַׁעֲהָ הָרֵאשׁוֹנָה/ל"ז, כִּי עַל־יְדֵי הַשְּׂכָחָה, בְּשָׁחוֹזֵר וּבָא וְלֹוֹמֵד אֶפְלוּ מֵה שְּׂכָבֵר לְמוֹד/ל"ח וְשׁוֹכַח מֵה שְּׂכָבֵר חִידֵשׁ בֵּה אִזִּי הוּא אֶצְלוֹ בְּחֻדְשׁוֹת/ל"ח, וְחֲבִיב עָלָיו. וְעִי"ז יִכּוֹל לַחֲדָשׁ בֵּה מֵה שְׁלֹא תִּחְדָּשׁ לוֹ כְּשִׁלְמֵד בְּפַעַם הַקּוֹדֶמֶת. רָאָה שִׁיחוֹת הָרֵ"ן אוֹת רִסוֹ/ל"ט.

גם מי שזכרנו חלש ולומד ושוכח אין לו מה לדאוג

וְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה/מ' מִשָּׁל עַל הַלּוֹמֵד וְשׁוֹכַח, שֶׁשְּׂכָרוֹ אֲנָשִׁים לְמִלְאֵת חֲבִיבוֹת, וְהַחֲבִיבוֹת הָיוּ נְקוּבִים, וְכָל מֵה שֶׁהָיוּ שׁוֹפְכִין לְתוֹךְ הַחֲבִיבוֹת נִשְׁפָּךְ לַחוּץ. וְהַטְּפָשִׁים אֲמָרוּ: הוֹאִיל וְחוֹזֵר וְנִשְׁפָּךְ לַחוּץ לְמֵה לָנוּ לִיגַע וְלִמְלֵאֵת, מֵאַחֵר שֶׁאַחֲרֶכָּךְ נִשְׁפָּךְ, אֲבָל הַחֲכָם אָמַר מֵה לִּי בָּזָה? הֲלֹא פוֹרְעִין לִי עַל־הַיּוֹם, וְשִׁכְרִי לֹא יִקְפַח מִכָּל יוֹם־וְיוֹם, כִּי אֲנִי מִשְׁכָּר לַיָּמִים, וּמֵה לִּי אִם נִשְׁפָּךְ? כִּךְ אֶף־עַל־פִּי שֶׁשׁוֹכַח לְמוֹדוֹ, שְׂכָרוֹ לֹא יִקְפַח מִכָּל־יוֹם וְיוֹם/מ"א.

וְכַמְבָּאֵר בְּדִבְרֵי ו'ל, וְאִי אֶפְשָׁר לְהֶאֱרִיךְ כָּאֵן בְּעֵינָן זֶה וְהַמְכִּין יְבִין מִדְּעֵתוֹ, וְעֵינָן שֶׁם בְּמִקְוֵמוֹ בְּסִפְרֵי מַעֲשִׂיּוֹת בְּסוּפּוֹ (שִׁיחוֹת הָרֵ"ן סִימָן כו):

ל"ז צ"ע גִּדּוּל הָרִי שְׂכָחָה הִיא דָּבָר טַבְעִי שֶׁהִיא תִּמְיֵד וּרְק שְׂכָחַת הַתּוֹרָה תִּחְדָּשׁ כִּיּוֹן שְׁנִיתָנָה תַּחֲלִילָה בְּאוֹפֵן שְׁלֹא תִשְׁתַּכַּח

ל"ח רָאָה קֹהֶלֶת רַבָּה א' לך – רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר זֶה שְׁפוּטָה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁאֵדָם לְמוֹד תּוֹרָה וְשׁוֹכַחָה. רַבְּנָן דְּתַנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק דְּהִקָּא וְרַבִּי טוֹבִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, לְטוֹבָתוֹ אֵדָם לְמוֹד תּוֹרָה וְשׁוֹכַחָה, שֶׁאֵלוּ הָיָה אֵדָם לְמוֹד תּוֹרָה וְלֹא שׁוֹכַחָה, הָיָה מִתְּעַסֵּק בַּתּוֹרָה שְׁתֵּים שְׁלֹשׁ שְׁנִים וְחוֹזֵר וּמִתְּעַסֵּק בְּמִלְאֲכָתוֹ, וְלֹא הָיָה מִשְׁגִּיחַ בָּהּ לְעוֹלָם כָּל יָמָיו, אֲלֹא מִתּוֹךְ שֶׁאֵדָם לְמוֹד תּוֹרָה וְשׁוֹכַחָה, אֵינוֹ מִזִּי וְאֵינוֹ מִזִּיעַ אֶת עֲצָמוֹ מִדְּבַר תּוֹרָה.

ל"ט צ"ע כִּי זֶה עֵצָה רַק לְמִי שֶׁחוֹזֵר תִּלְמוּדוֹ וְאִז אֲדַרְבֵּה חוֹזֵר כְּדִי שִׁיחַק בּוֹכְרוֹנוֹ הֵיטֵב וְאִם יִהְיֶה כְּשַׁעֲהָ רֵאשׁוֹנָה לֹא יִחַק.

ל"י כְּגוֹן הַחוּמֵשׁ שֶׁאֵנוֹ חוֹזְרִים עָלָיו בְּכָל שָׁנָה וְעֵינָן לֵק"ה שֶׁע"ב מִסְתַּיִימַת הַתּוֹרָה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל וּפְרָשִׁי שִׁיבֵר אֶת הַלּוּחוֹת וְעִי"ז יִרְדֶּה שְׂכָחָה וְאֶפְשָׁר שׁוֹב לַחוֹזֵר וְלִלְמוֹד אֶת הַתּוֹרָה מִחֲדָשׁ בַּתַּחֲדָּשׁוֹת.

רָאָה לֵק"ה סֵפֶר תּוֹרָה ד' אוֹת ו'. וְעַל כֵּן מְסִימִין אֶת הַתּוֹרָה בְּפִסּוּק "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל", שֶׁהוּא מֵה שֶׁשְּׂכָבֵר אֶת הַלּוּחוֹת, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ו'ל. כִּי זֶה עֵקֶר הַתַּקְוָה וְהַגְּבוּרָה הַנִּפְלְאָה שֶׁל מִשָּׁה שֶׁהִמְשִׁיךְ תַּקְוָה נִפְלְאָה עַל יְדֵי שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת דִּיקָא, כִּדְרֵי שִׁיבֵר כָּל אֶחָד לְסַלֵּק מִחוּ וְדַעְתּוֹ בְּכָל פַּעַם, וְלִהְיוֹת וְלִסַּלֵּק מִדְּעֵתוֹ לְגִמְרֵי כָל מֵה שֶׁעָבַר, כִּדְרֵי שִׁיבֵר לְהַתְחַזֵּק שְׁלֹא יִפֹּל בְּשׁוּם אִפְּן רַק לְהַתְחַלֵּל בְּכָל פַּעַם מִחֲדָשׁ. וְכִזָּה דִּיקָא מְסִימִין אֶת הַתּוֹרָה וְחוֹזְרִין וּמִתְחַלְלִין אוֹתָהּ מִחֲדָשׁ – בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ

וְשֵׁם אוֹת ז'. וְזֶהוּ שְׁמַעֲיָ בֵּת וְרָאִי (תְּהִלִּים מֵה, יא), שֶׁמֶרְמֵז עַל הַתְּחִלָּת הַתּוֹרָה 'בְּרֵאשִׁית', כְּמוֹ שֶׁאִיתָא בְּתַקּוּנֵי זֶהֱר (תַּקּוּן מ, פ): בְּרֵאשִׁית – תַּמָּן שְׁמַעֲיָ, תַּמָּן בֵּת, תַּמָּן רָאִי וְכו'. וְזֶהוּ וְשִׁכְחִי עִמּוֹךְ וּבֵית אֲבִיךָ – כִּי עֵקֶר הַתְּחִלָּת הַתּוֹרָה בְּכָל פַּעַם מִחֲדָשׁ הוּא עַל יְדֵי הַשְּׂכָחָה, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת קֶשֶׁר טוֹף הַתּוֹרָה "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל" לְרֵאשִׁיָּה שֶׁהוּא "בְּרֵאשִׁית", כִּי "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל" מֶרְמֵז עַל שְׂכָרֵי לּוּחוֹת שֶׁגִּרְמּוֹ שְׂכָחָה, עַל יְדֵי זֶה דִּיקָא יְכוּלִין לְהַתְחַלֵּל בְּכָל פַּעַם מִחֲדָשׁ, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַתְּחִלָּת הַתּוֹרָה "בְּרֵאשִׁית" וְכַנ"ל,

ל"ב דְּבָרִים פֶּרֶק כו (טז) הַיּוֹם הַזֶּה יִדְּדֵי אֱלֹהֵיךְ מִצָּנוֹךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים וְשִׁמְרַת וְעִשִׂית אוֹתָם בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ; פְּרָשִׁי – (טז) הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מִצָּנוֹךְ – בְּכָל יוֹם יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ חֲדָשִׁים כִּאִילוּ בּוֹ בְּיוֹם נִצְטוּת עֲלֵיהֶם:

ל"ג שִׁיחוֹת הָרֵ"ן אוֹת רִסוֹ – אָמַר: שִׁישׁ צְדִיקִים שֶׁהֵם גְּדוֹלִים בַּתּוֹרָה וּבִקְיָאִים בְּסִפְרֵים הֶרְבֵּה וּבְדִרְשׁוֹת רַבּוֹתֵינוּ ו'ל, וּמַחֲמַת זֶה דִּיקָא אֵינֶם יְכוּלִים לַחֲדָשׁ בַּתּוֹרָה מִחֲמַת שֶׁהֵם בְּקִיָּאִים מֵאִד. כִּי בְּשִׁמְחָתִיל לֹוֹמֵר תּוֹרָה וְרוֹצֵה לַחֲדָשׁ אֵיזָה דְּבָר מְבַלְבֵּל אוֹתָם בְּקִיאוּתָם הַגְּדוּלָּה וּמִתְחַלְלִים לֹוֹמֵר מִיֵּד הַקְּדָמוֹת הֶרְבֵּה וּדְבָרִים הֶרְבֵּה מֵה שִׁינְדָּעִים מִסְפָּרִים, וּמַחֲמַת זֶה נִתְבַּלְבֵּל דְּבָרֵיהֶם וְאֵינֶם יְכוּלִים לְהוֹצִיא לְאוֹר אֵיזָה חֲדוּשׁ נָאֵה. וְתַפְסֵי אִז לְדַגְמָא גְּדוֹל אֶחָד בְּדוּרוֹ שֶׁלֹא הָיָה יְכוּל לֹוֹמֵר תּוֹרָה מִחֲמַת זֶה. וְהַמּוֹכֵן מִדְּבָרֵינוּ הִזָּה: כִּי בְּשִׁרְיוֹצִין לַחֲדָשׁ חֲדוּשִׁין, צְרִיכִין לְעִמְצֵם אֶת מִחוּ לְבָלִי לְרוּץ מִיֵּד לְבַלְבֵּל דַּעְתּוֹ בְּרַבּוּי הַקְּדָמוֹת שֶׁאֵינֶם מְכַרְחִים לְחֲדוּשֵׁינוּ. וְעֵשָׂה עֲצָמוֹ כְּאִילוּ יוֹדֵעַ וְאִז יְכוּל לְהוֹצִיא לְאוֹר לַחֲדָשׁ חֲדוּשִׁים הֶרְבֵּה בְּהִדְרָגָה כְּסֻדֵּר. וְעוֹד דְּבַר מִזָּה, אִף אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר דְּבָר כְּזֶה בְּכַתֵּב וְהַחֲכָם יְבִין מִדְּעֵתוֹ.

ל"ד רָאָה שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה ה' ח' (פ"ה פס"א) – אָמַר רַבִּי לִוִּי לְקִרְסָטֵל נְקוּב שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעָלִיו פּוֹעֲלִים לְמִלְאֲתוֹ מִים, אוֹמֵר הַטְּפֵשׁ מֵה אֲנִי מוֹעִיל, מְכַנִּס בּוֹז וּמוֹצִיא בּוֹז, וְהַפְּקָה אוֹמֵר וְלֹא שְׂכָרִי אֲנִי נוֹטֵל, וְלֹא שְׂכָר כָּל חֲבִית וְחֲבִית אֲנִי נוֹטֵל מִבְּעַל הַבֵּית. כִּךְ הַטְּפֵשׁ אוֹמֵר הָרִינִי לֹוֹמֵד תּוֹרָה וּמִשְׁכָּחָה מֵה אֲנִי מוֹעִיל, וְהַפְּקָה אוֹמֵר וְלֹא שְׂכָר יִגִּיעָה נוֹתֵן לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

וְיִקְרָא רַבָּה יט ב' – אָמַר רַבִּי לִוִּי מִשָּׁל לְטִרְסָקֵל נְקוּב שֶׁשְּׂכָרֵי בְּעָלִיו פּוֹעֲלִים לְמִלְאֲתוֹ, מִי שֶׁטְפֵשׁ מִחוּ אוֹמֵר, מֵה אֲנִי מוֹעִיל, מְכַנִּס בּוֹז וּמוֹצִיא בּוֹז, מִי שֶׁפָּקַח מִחוּ אוֹמֵר, וְלֹא שְׂכָר כָּל חֲבִית וְחֲבִית אֲנִי נוֹטֵל. כִּךְ מִי שֶׁהוּא טְפֵשׁ מִחוּ אוֹמֵר מֵה אֲנִי מוֹעִיל לְלֹוֹמֵד תּוֹרָה וּמִשְׁכָּחָה, מִי שֶׁהוּא פָּקַח מִחוּ אוֹמֵר וְלֹא שְׂכָר יִגִּיעָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן.

אֲבוֹת דְּרַבִּי נִתֵּן פֶּרֶק כו מִשְׁנֵה ג' – ר' יוֹחָנָן בֶּן דֶּהֲבַאי אוֹמֵר הַלֵּכָה זֹאת נִבְרָאֵת אֵין לוֹ חֵלֶק לַעוֹה"ב. הוּא הִיא אוֹמֵר אֵל תִּרְחַק עֲצָמְךָ מִמּוֹדָה שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָה וּמִמְלָאכָה שֶׁאֵין לָהּ גְּמִירָא. מִשָּׁל לְמֵה הַדְּבַר דּוּמָה לֵאחֹר שֶׁהִיא נוֹטֵל מִי הִים וּמִטִּיל לִיבִשָׁה יֵם אֵינוֹ חֲסֵר וְיִבְשָׁה אֵינָה מִתְמַלֵּאֵה הִיא מְקַצֵּר בְּדַעְתּוֹ אִמֵּר לוֹ רִיקָה מִפְּנֵי מֵה אֵתָהּ מְקַצֵּר בְּדַעְתְּךָ בְּכָל יוֹם טוֹל שְׂכָרְךָ דִּינָר שֶׁל זֶהֱב:

מ"א חֲסֵד לְאַבְרָהָם (אֲזוּלִי) – מַעֲיָן ב' – נִהַר יָא – וְהִנֵּה עִם מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר תִּמְצָא שְׂכָל זְמַן שִׁיקְרָא אֵדָם בְּדַבְרֵי תּוֹרָה אַעפ"י שְׁלֹא מִבֵּין אוֹתָם עַל בּוֹרִיִּים אוֹ יִשְׁכָּחֵם מ"מ לְבִסּוֹף אֵין יִגִּיעָתוֹ לְרִיק ח"ו וְלֹא אֵיבֵד זְמָנוֹ וְנִגְמָן הוּא בַּעַל מִלְאֲכָתוֹ שִׁישְׁלֵם לוֹ שְׂכָר פְּעוּלָתוֹ, אֲמַנֵם מ"מ אֵינוֹ דּוּמָה הַקּוֹרָא בַּתּוֹרָה וּמִבֵּין בֵּה לְמִי שֶׁקּוֹרָא בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ מִבֵּין בֵּה, כִּי בּוֹדֵא ע"י הַהִשְׁכָּלָה מוֹשֵׁךְ בְּכַח הַשְּׁכָלּוֹת וְרוּחָנוֹת הָאוֹתוּת יוֹתֵר בְּשִׁלְמוֹת וְיוֹתֵר בְּדוּקוֹת, עַד שִׁתִּיחֲסוֹ בַּעֲרֵךְ נִשְׁמָה אֵל הַרוּחָנוֹת וְהַמּוֹשֵׁךְ מִי שֶׁאֵינוֹ מִבֵּין, וְכֵן יֵשׁ הַפְּרֵשׁ בֵּין הַרוּחָנוֹת שֶׁתִּהְיֶה מוֹשֵׁךְ לְמִי שְׁלֹוֹמֵד דֶּרֶךְ פֶּשֶׁט לְהַרוּחָנוֹת הַנִּמְשָׁךְ לְמִבֵּין סוּד הַדְּבָרִים ע"ד הָאִמָּת.

וְרָאָה שְׁבַט מוֹסֵר פֶּרֶק א' אוֹת יב – וְאֵל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ כֹּאשֶׁר עָלָה בְּדַעַת הַרְבֵּה שֶׁנִּאֲבָדוּ בִידֵם בְּאוֹמֵרם כִּיּוֹן שְׂמִכִּיר אֲנִי בַּעֲצָמִי שֶׁאֵין בְּדַעַתִּי לְהַבִּין וְלִהְיוֹת כִּיל, אֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, טוֹעָה הוּא בְּדַבֵּר, שֶׁהִרֵי הוּא מְחַוִּיב לַעֲשׂוֹת מֵה שֶׁנִּצְטוּה לַעֲשׂוֹת, וְאִם יְבִין יְבִין, שֶׁהִרֵי וְהִגִּית

עוד טעם שאע"פ שלומד ושוכח אין לו מה לדאוג

וְדַע שְׁלֵעֲתִיד מִזְפִּירִין אֶת־הָאָדָם כָּל מָה שֶׁלֹּמֵד, ^(מ"ב) אֶף אִם שָׁכַח. ראה בזה גם שיחה כח/מ"ג לקמן שעל כן ראוי לאדם ללמוד הרבה בכל הספרים הקדושים ^(מ"ד) אע"פ ששוכח. וראה גם בשער המצוות/מ"ח שהשכחה היא בנפש בחי' נוקבא בחי' שכחה, וכיון שאנו עוסקים בתיקון הנפש בהכרח שנשכח אבל בעוה"ב יתוקן גם הרוח ויזכור הכל/מ"ו לאדם מה שלמד/מ"ו כמבואר בזוהר ח"א קפה/מ"ח. וראה מהר"ל/מ"ט סיבת השכחה כיון שאנו בגוף אבל בעוה"ב כשנפשוט את הגוף נזכור הכל. וכן כתב המבי"ט/א.

בו יומם ולילה כתיב ולא כתיב ותבין בו, וכן תמצא בדברי התנא אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה, ואינו אומר אם הבנת הרבה אלא למדת אמרו, ותשתדל להבין ואם תבין תבין, ואם לא שכר לימודך בידך, וכמאמר התנא לפום צערא אגרא לפי מה שהאדם מצטער על לימוד התורה, כן יש לו שכר ומה גם שאמרו האדם אינו לומד מפני שאינו מבין, הוא פיתוי היצר, יתמיד בלימודו וסוף הבינה לבא, שבראות קב"ה חשקו בתורתו ודבקו בו, פותח לו מעייני החכמה, דכתיב כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה:

^{מ"ב} **לְקוּטֵי עֲצוֹת** תלמוד תורה אות עט – אָפְלוּ מִי שֶׁלֹּמֵד וְשׁוֹכֵחַ גַּם זֶה טוֹב מְאֹד, כִּי לְעֵתִיד מִזְפִּירִין אֶת הָאָדָם כָּל מָה שֶׁלֹּמֵד אֶף אִם שָׁכַח. אָבֵל בְּדָאֵי טוֹב יוֹתֵר מִי שְׁזוֹכָה לְזִכֹּר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה: (שם סי' ב"ו)

^{מ"ג} **שיחות הר"ן אות כח** – ראוי לאדם שיעבר וילך בזה העולם בכל הספרים הקדושים וללמד כולם כדי שיהיה בכל מקום, כמו שנמצא השרים הגדולים שהולכים ועוברים במדינות, ומוציאים הוצאות רבות על זה כדי שיוכל אחר כן להתפאר ולומר שהיה במדינות כמו שדרך השרים להתפאר ולומר: הייתי בורשא וכיוצא בזה. כמו כן ראוי שיהיה האדם בעולם הזה בכל מקומות הקדושים של התורה, כדי שיוכל להתפאר בעולם הבא שהיה בכל מקום דהינו בכל הספרים הקדושים כנ"ל. ולעתיד בעולם הבא מזכירין אותו כל מה שלמד בעולם הזה:

^{מ"ד} **וכן כתב בשו"ע הרב** (הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיף י) אחרי שאדם כבר יודע היטב את כל כל ההלכות הנוגעות למעשה, וחוזר עליהם לעולם, נכון לקבוע זמן בשעה קטנה בכל יום ללמוד פעם אחת כסדר את כל הבבלי וירושלמי ומכילתא וסיפרא וסיפרי ותוספות וכל המדרשים מתנאים ואמוראים כמו מדרש רבה מדרש תנחומא פסיקות וזוהר, כדי שיגמור פעם אחת בחייו את כל התורה שבעל פה שניתנה למשה בסיני, לקיים מצות שֶׁמֶר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה וגו' (דברים יא כב), ומסיים שאפילו אם ישכח הכל, הרי לעתיד לבוא יזכירו לו את כל מה ששכח מחמת אונסו, כי אי אפשר לחזור כל כך על כל מה שלומד בזמן כל כך קטן כל יום.

^{מ"ה} **רבי חיים ויטאל** (בספר שער המצות (להארי"ל) תחילת פרשת ואתחנן) מצות ת"ת כתיב והיו הדברים האלה וגו' ושננתם לבניך וגו' בתחלה אכתוב בענין השכחה אשר באנשים כי היא נותנת עצלות ותרדמה לימנע מעסק התורה באמרם כי הנה ח"ו נמצאים יגיעים לריק ולבטלה כיון שהכל נשכח מהם ולכך נודיעך ענין השכחה מה עניינה. הנה נודע מאמרי זוהר פרשת משפטים בתחלת הפרשה באומרו כי האדם תחלה נותנים לו נפש ואי זכי יתיר יחבין ליה רוחא כו'. (וב) הנה הנפש היא מן הנקבה ובה ענין השכחה וכל זמן שלא השיג האדם חלק רוח הבאה מן הזכר ובו סוד הזכירה הוא שוכח והולך. והנה טורח ומתקן הנפש ע"י טרחו ועמלו בתורה (וג) ואעפ"י ששוכח מה שלומד אינו יגע לריק ח"ו יען כי (ד) בעוה"ב ולעתיד לבא יזכירו לו כל מה ששכח כמ"ש רז"ל (זהר ח"א דף קפ"ה), והוא עתה בחיים הוא שוכח הטעם הוא כי המקום גורם לכך כי הוא מתקן הנפש הנקרא עלמא דנוקבא ואינו ח"ו יגיעו לריק ומחוייב הוא לתקן בראשונה הנפש ואח"כ יתנו לו הרוח. הרי הקדמה א':

הקדמה ב' (ו) בענין השכחה מה ענינה דע כי השכחה נמשכת מן אחוריים דא"א כי הנה נודע שהפנים שלהם הם הוי"ה ואהי"ה במילוי יודין ושניהם גי' זכור כי מהם נמשכת הזכירה וזה הוא ענין זכירה וזכ"ר י"ה כי הזכירה היא באו"א הנקראים י"ה בבחינת הפנים שלהם שהם ע"ב קס"א. אבל האחוריים שלהם הם הריבוע והאחוריים של שני שמות הזכירים שהם הוי"ה ואהי"ה דמילוי יודין ושניהם גי' תשכח:

^{מ"ו} **משמע** מדבריו שממילא יזכור כשיזכה שנפשו תהיה מתוקנת ויזכה גם לרוח וצ"ע.

וכן משמע מפרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד פ"א – הנה, ענין הקורא ושוכח מה שלומד. אין ראוי לומר כי מאחר שהכל נשכח ממנו, נמצא יגע לבטלה, ואולי מפני זה ח"ו ימנע לעסוק בתורה. והטעם שקורא ושוכח, הוא שעדיין לא השיג רוח דוכרא, שממנו הזכירה, רק השיג נפש הנוקבא שממנה השכחה. ואמנם הקורא ושוכח, מתקן בעולם הנוקבא, ולעתיד יזכירוהו כל מה ששכח, וא"כ מוכרח לתקן תחלה בעולם הנוקבא, כי שם א"א רק ע"י שכחה, כי המקום גורם לו. ותיקונו הוא כדי להסיר השכחה, יתגלגל בשלג שעולה כמנין שכחה, וכיון לג' אלפין של ג' אהיה – דיודין דאלפין דההי"ן, וזה יועיל לו הרבה, וירחץ מצחו ג"פ בשלג, ובכל פעם יכין במלוי א', ויועיל הרבה לזכירה. לטהר המחשבה.

^{מ"ז} **בשער המצוות מהדורת ירושלים** תשמח המהדיר י"צ ברנדווין ציין גם לע"ח שער יד או"א סוף פ"ב. ושער טו הזווגים סוף פ"ה ובהשמטות לספר הזוהר אות שלד. ובע"ח שער ציור העולמות בסופו.

^{מ"ח} **ראה זוהר וישב דף קפד:** – וַיִּקְרָא וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ הַבְּרָה, וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מִים כְּדִי לִפְרֹשׁ פֶּסוּק זֶה רַבִּי יְהוֹדָה פָּתַח שֶׁבַח הַתּוֹרָה וְאָמַר מִשְׁכַּח תּוֹרַת יְהוָה תִּמְיָמָה פִּי הַתּוֹרָה הַתְּמִימָה שְׁעֵסֶק בָּהּ הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ גּוֹרֶמֶת לִי חַיִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה וּשְׁתּוּב אֵלָיו נִפְשׁוֹ בְּתַחֲיִית הַמֵּתִים כְּדִמְפָּרֵשׁ וְאֵל, כִּמְהָ אֵית לֹון לְבָנִי נִשָּׂא לְאַשְׁתְּדֵלָא בְּאוּרֵייתָא עַד כְּמָה יֵשׁ לְבָנִי אֲדָם לְהִשְׁתַּדֵּל בְּתוֹרָה, דְּכָל מָאן דְּאַשְׁתְּדֵל בְּאוּרֵייתָא כִּי כָל מִי שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה, לְהוֹי לֵיה חַיִּים בְּעֵלְמָא דִּין וּבְעֵלְמָא דְאַתִּי יִהְיֶה לִי חַיִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, וְכִי בְּתֵרִין עֲלָמִין וְהוּא זוֹכֵה לִיִּהְיֶה בְּשֵׁנֵי עוֹלָמוֹת, וְאִפְּלִי מָאן דְּאַשְׁתְּדֵל בְּאוּרֵייתָא וְלֹא יִשְׁתַּדֵּל בָּהּ לְשִׁמָּה כְּדָקָא יָאוֹת וְאִפְּלִי מִי שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק בָּהּ לְשִׁמָּה כְּדָקָא, וְכִי לְאַגֵּר טַב בְּעֵלְמָא דִּין וְזוֹכֵה גַם כֵּן לְשִׁכַּר טוֹב בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא דִּינֵינִי לֵיה בְּתוֹרָה עֲלָמָא וְלֹא דִנִּים אוֹתוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא.

ותא חזי, כתיב ארץ ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד פירושו ארץ ימים הבטחה זו נאמרה בְּתוֹרָה דְּאַשְׁתְּדֵל בְּאוּרֵייתָא לְשִׁמָּה בֹּה שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה, דְּאֵית לֵיה אֶרֶץ יָמִים בְּתוֹרָה עֲלָמָא דְּבֵית אֹרְכָא דְיוֹמִין שִׁישׁ לִי אוֹרֶךְ יָמִים בְּעוֹלָם הַבָּא שְׁהוּא עוֹלָם הַנֶּחֱמֵץ וְשֵׁם הוּא סוֹר אֲרִיכוֹת יָמִים, וְאֵינִין יוֹמִין אֵינִין יוֹמִין וְדָאֵי וְאוֹתֵם הֵם יָמִים שֶׁל קִיּוֹם בּוֹדָא, אֲבָל הַיָּמִים שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה הֵם כְּצֵל עוֹבֵר כְּאִפְס תְּקוּהָ, וְר"ל שֶׁלֹּא יֵאֱמָר אֲדָם מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה שְׁנֵאמַר עֲלֵיו אוֹרֶךְ יָמִים, אִיהֵא בְּטוֹחַ שֶׁלֹּא אֲמוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי אֵין זֶה כּוֹנֵן הַפֶּסוּק אֲלֵא אוֹרֶךְ יָמִים לְעוֹלָם הַבָּא, וְאִמֵּר עוֹד תִּמְן אִיהֵא רַחֲצֵנּוּ דְקִדּוּשָׁה דְלֵעִילָא שֶׁם הוּא שֶׁכֵּר שֶׁל הַבְּטוּחַן הָאֲמִיתִי שֶׁל מַעֲלָה, דְּאַתְרַחֲצִין בָּר נֶשׁ בְּהָאֵי עֲלָמָא לְאַשְׁתְּדֵלָא בְּאוּרֵייתָא שֶׁבִטַח הָאָדָם בְּהַקְבָּהּ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְעַסֵּק בְּתוֹרָה, לְאַתְתַּקְפָּא בְּתוֹרָה עֲלָמָא כְּדִי לְהַתְחַזֵּק בְּעוֹלָם הַבָּא, (דף קפה ע"א) בְּשִׁמָּלָה עוֹשֵׁר וְכַבּוֹד זֶה נֵאמַר עַל מִי שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה, וְגַם הוּא אֲגֵר טַב וְשִׁלּוֹה אֵית לֵיה בְּהָאֵי עֲלָמָא שֶׁכֵּר טוֹב וְשִׁלּוֹה דְהֵינּוּ עוֹשֵׁר וְכַבּוֹד יִהְיֶה לוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה.

וכל מאן דישתדל באורייתא לשמח וכל מי שעוסק בתורה לשמח, כְּדִנְפִיק מֵהָאֵי עֲלָמָא כְּשִׁיחֵיה נִפְטָר מִזֶּה עוֹלָם, וְיוֹלִיכוֹ אוֹתוֹ מִן הַבֵּית לַקֶּבֶר, אֲוֵרִייתָא אֲזֵלָא קָמִיָּה וְאֲכָרוֹת קָמִיָּה הַתּוֹרָה הוֹלֶכֶת לִפְנֵי וּמְכֻרֶת לִפְנֵי, וְאֵינִינָה עֲלֵיהָ דְלֹא יִקְרְבוּן בְּהִדְיָה מְאִירֵהוּ דְדִינָא וּמִגַּנֵּת עֲלֵיהָ שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ אֵלָיו בְּעֵלֵי הַדִּינִים לְהוֹיָקוֹ, כְּדִ שְׁכִיב גּוֹפָא בְּקִבְרָא הֵיא נְטִירָה לֵיה כְּשֶׁהַגּוֹף שׁוֹכֵב בְּקֶבֶר הֵיא שׁוֹמֵרֶת עֲלָיו, שֶׁלֹּא יִגְעוּ זֵרִים בְּקִבְרוֹ וְלֹא יִהְיֶה נֶדוֹן בַּחֲבוּט הַקֶּבֶר, כְּדִ נִשְׁמָתָא אֲזֵלָא לְאַסְתַּלְקָא לְמִיתָב לְאַתְרָהּ כְּשֶׁהַנֶּשְׁמָה הוֹלֶכֶת לְעוֹלָת מַגִּיעַ שֶׁל מִטָּה דֶּרֶךְ הַחֵיכָלוֹת לִגִּיעַ שֶׁל מַעֲלָה לְחֹזֶר לְמִקְוָמָה, אִיהֵא אֲזֵלָא קָמָה דְהֵיאָה נִשְׁמָתָא הֵיא הוֹלֶכֶת לִפְנֵי אוֹתָהּ הַנֶּשְׁמָה, וְכִמְהָ תֵרֵעִין אֶתְבָּרוּ

אע"פ שגם האריז"ל אומר זאת וגם רבנו כאן אומר בכזו פשטות שלעתיד מזכירין לאדם כל מה שלמד, צ"ע אם כוונתם להכריע בסוגיא שנתונה במחלוקת ורבים הוסיפו לזה תנאים, ואולי זה תלוי מתי.

כי במדרש משלי^{נא} מבואר שאחר הפטירה כשעולה נשמתו לבי"ד של מעלה שואלים אותו מה למד ואם שכח היא בושה וכלימה וכידוע שהבושה בעוה"ב יסורים גדולים. ומבואר שם שת"ח שעוסק בחייו בתורה אזי לפני שנפטר מלאכי השרת^{נב} מזכירין לו אם שכח איזה דבר כדי שלא תהיה לו בושה לפני הקב"ה. מאידך בתנא דבי אליהו^{נב} אומר שאם אדם לא ישתדל לזכור מה שלומד יהיה לו בושה וכלימה כשיאמרו לו עמוד וערוך מה שלמדת.

בתשב"ץ^{נב} כתב שדווקא לימוד לשמה מזכירים לו. והחיד"א^{נב} כתב על זה שצריך לזה זכות גדול. וי"א דווקא אם תקפה עליו משנתו. אבל מסתימת רבנו והמהר"ל משמע שלכל אחד מזכירים וצ"ע.

מקמא דאורייתא עד דעאלת לדוכתה וכמה שפרשנים נפתחים מלפני התורה ההולכת לפני הנשמה עד שנכנסת למקומה לג"ע העליון, וקיימא עליה דבר נש עד דיתער בזמנא דיקומון מתיא דעלמא ועומדת על האדם עד שיתעורר ויקום בזמן שיקומו מתי העולם, ואיחא מלפא סניגורא עליה והיא מלמדת זכות עליו, והיא הוה דכתיב בהתהלךך תנחה אתך, בשכבך תשמר עליך, והקיצות היא תשיחך ומפרש בהתהלךך תנחה אתך כמה דאתמר שהתורה תלך לפניו בעת פטירתו מן העולם, בשכבך תשמר עליך פירושו בשעתא דשכיב גופא בקברא בשעה שהגוף שוכב בקבר, דהא כדין בההוא זמנא אתנן גופא בקברא כי אז בזמן ההוא נדון הגוף בקבר, וכדין אורייתא אגנית עליה ואז התורה מגנת עליו מדיני הקבר, והקיצות היא תשיחך כמה דאתמר פירושו בזמנא דיתעורר מתי עלמא מן עפרא בזמן שיתעוררו ויקיצו מתי העולם מן העפר, היא תשיחך למהוי סניגוריא עלך אז התורה תהיה מליץ יושר עליך ללמד עליך זכות. (מ"ק והג"ח ופ"ק)

רבי אלעזר אמר משי"כ היא תשיחך, מאי היא תשיחך מה כוונתו, ואמר בגין דאף על גב דהשתא יקומון מעפרא לפי שאף על פי שעתה יקומו מן העפר, אורייתא לא יתגשי מנהון התורה שלמדו בחייהם לא תשתכח מהם, דהא כדין יגדעון כל ההיא אורייתא דשביקו כד אסתלקו מהאי עלמא כי אז ידעו כל אותה התורה שהניחו כשנסתלקו מזה העולם, ר"ל שלא יהיה כעין הנשמות הבאות לגוף בעת לידת האדם ששוכח ע"י הגוף כל תורתו שלמדו אותו טרם בואו לעולם, אלא תכנס הנשמה בגוף וידע הגוף כל אותה התורה שהיה יודע בעת היותו בעולם, וביתרון גדול כי יתבררו לו כל ספיקותיו, וזה שאמר וזההיא אורייתא נטירא משהוא זמנא ותיעול במעיייהו כמלקדמין זו התורה שמורה מזמן ההוא ותכנס במעיהם כמקודם, ואיחא תמלל במעיייהו והיא תדבר במעיהם, ר"ל בלבם שהוא מכלל המעים, כעין משי"כ (תהלים מ ט) ותורתך בתוך מעי, ופי' (הג"ח) תורתך שמורה בלבבי אשר היא מכלל מעי, כלומר שלא ישכחו אותה עוד לעולם, וכל מליץ מתתקנן יתיר מקמא דהוה בקדמיתא וכל דברי התורה יהיו מתקנים ובוררים יותר ממה שהיו מקודם, כי אותו הגוף שיקום בתחיה יהיה כמעט רוחני, ולכן תתנוצץ בו התורה יותר מכמו שהיתה בגוף החומרי והגשמי, דהא כל אינן מליץ דאיהו לא יכיל לאדבקא לון פרקא יאת כי כל אותם דברי התורה שלא היה יכול להשיג אותם כראוי בעולם הזה מצד גופו הגשמי, ואיהו אשתדל בהו ולא אתדבק בהו והוא השתדל בהם ולא השיג אותם, פלחו עאלין במעוי מתתקנן כולם יכנסו בלבם מתקנים ובוררים, ואורייתא תמלל ביה והתורה תדבר עמו והיא הוה דכתיב והקיצות היא תשיחך בעת שתקום בתחית התורה תדבר עמך כחבר טוב המדבר עם חברו להשתעשע עמו, ור"ל התורה בעצמה תשיח עמו ללמדו ולהזכירו כל מה שהיה יודע קודם שמת ויותר מזה, כי כל מה שהיה קורא בלתי ידיעה לשם שמים, אחרי התחיה יבין אותו על בוריו, והכל כפי מה ששקס וכמה שנתעסק אם במקרא או במשנה או בתלמוד או בסתרי תורה, כפי העסק והטורח כך יזכה אז לידע אותה על בוריה.

רבי יהודה אמר, כגוונא דא כל מאן דאשתדל באורייתא בהאי עלמא כעין זה כל מי שהשתדל בתורה בעולם הזה, וכי לאשתדל בה עלמא דאתי והא אתמר הוא יזכה להשתדל בה לעולם הבא, ר"ל בעולם הנשמות בג"ע, ועוד יוסיף שם בתוספת יתרון בהבנת סתרי תורה, ואותה התוספת תשאר לו לדעת אותה כשיקום בגופו בתחית המתים. (מ"ק והג"ח, ועי' ע' המלות ק"ס פ' ואמת)

מה המהר"ל (נתיבות עולם נתיב התורה פרק יב) מביא את הגמ' (ברכות דף ה.) הוהו זוקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, כי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון, וביאר שגם אם אדם שוכח את תורתו, המדרגה שקנה על ידה לא בטלה כי התורה לא הסתלקה ממנו, וכמו שתלמיד חכם התורה לא מסתלקת ממנו בזמן השינה וכדומה, ועדיין שמו 'תלמיד חכם', כך גם מי שהתורה אינה עמו תמיד או ששכח בגלל שהוא בעל גוף, אינו נחשב שהתורה הסתלקה ממנו, ובעולם הבא ששם אין מניעה מצד הגוף, תורתו תהיה עמו. (הובא בגליון עומק הפשט 248 וידו תשפ)

^נ ספר בית אלקים – שער היסודות – אמצע פרק ששים – אבל הנשמה שתחזור בזמן התחייה לגוף שנפרדה ממנו תזכור ותדע שהיתה כבר בגוף זה, וכל מה שעבר עליה בעוה"ז קודם שנתפרדה מן הגוף, כמו הישן שזוכר כשניעור כל מה שידע קודם והשינה היא אחת מס' במיתה, וכמו שזוכר למעלה, וכמו שכתב הגאון ר"ס ז"ל בשאלה הד' שיכירו קצתם את קצתם ולכן יכירו מעבדיהם וכל מה שקרה להם בזה העולם קודם הפרדה ממנו, ובכלל זה יזכרו כל מה שלמדו בתורה בעוה"ז, כי גם שעבר עליהן כמה אלפים מן השנים לא תפול בהן שכחה, כי אין שכחה לפני הנשמות שנחצבו מתחת כסא כבודו, והשכחה אינה מצויה אלא בחושים הגשמיים לא בנשמות, ואדרבה תזכורנה כל מה שילמדו בכל זמן היותן בגוף אע"פ שנשכח מהם קצת, כי השכחה מצויה בחושים ובפרט בחושי הזקנים, ועם כל זה בשעת הפרדן מן הגוף תזכורנה כל מה שלמדו וכל מה שעבר עליהן בהיותן בגוף כמו שכתוב (תהלים קד) תוסף רוחם יגועון, והתוספה בשעת הגיעה היא זכירה כל מה ששכחו בהיותן בגוף בהסתלקן מן הגוף והחושים הגורמים השכחה:

^{נא} מדרש משלי פרק י' (הובא גם בילקוט שמעוני משלי רמז תתקמא) – ד"א: "לא ירעיב ה' נפש צדיק" (משלי י ג) – שהוא נפטר לבית עולמו בלא חטא; "והוות רשעים יהדוף" – שהוא דוחפן ליום הדין. ד"א: "לא ירעיב ה' נפש צדיק" – זה תלמיד חכם, כל זמן שהוא מתעסק בחיים מתוך דברי תורה, אם נתעלם ממנו דבר אחד, או פרק אחד מתלמודו, בשעת פטירתו מן העולם אינו נפטר מן עולמו עד שמלאכי השרת באין וסודרין אותו לפניו, בשביל שלא יהיה לו בושת פנים לעתיד לבוא לפני הקב"ה, לכן נאמר: "לא ירעיב ה' נפש צדיק".

^{נב} וראה מעבר יבוק (שפתי רננות פרק כו) בשם הרמ"ע מפאנו שהמלאכים הללו הם היצר הטוב והיצר הרע, כי הם שמעו ממנו את תורתו כל חייו והתקדשו על ידו, בכך שמשך אותם לבית המדרש. (הובא בגליון עומק הפשט 248 וידו תשפ)

^{נב} תנא דבי אליהו פרק א – שאין לו מנוחה להקב"ה אלא עם עושי תורה בלבד לפי שנאמר ואת כל אלה ידי עשתה וגו' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי (ישעיהו ס"ו ב'). מכאן אמרו שיקרא אדם שיהא תפוס בידו שלא תשיגנו בושה וכלימה בשעה שאומרים לו עמוד וערוך מקרא שקרית וערוך משנה ששנית וכך הוא מפורש בקבלה על ידי דוד מלך ישראל ה' בוקר תשמע קולי וגו' (תהילים ה:ד):

^{נד} בתשב"ץ קטן (סימן תקטב) על דברי הגמ' אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, שכאשר הצדיק נפטר מהעולם, בא מלאך אחד ומזכיר לו את כל מה שלמד לשמה, ועל זה נאמר 'ותלמודו בידו'. (הובא בגליון עומק הפשט 248 וידו תשפ)

^{נה} החיד"א (מראית העין פסחים דף נ.) אפשר שצריך זכות גדול לזכות לדברי התשב"ץ שיבוא מלאך ויזכיר לו את כל התורה שלמד, ולכן נאמר 'אשרי מי שבא לכאן', כי זכה שיבוא מלאך ויזכיר לו.

ואעפ"כ בוודאי טוב יותר כשזוכר כמבואר בפסחים נ.י¹¹ אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

ומענין לענין בעניין קרוב להנ"ל מוסיף רבנו שגם מי שלומד דברי תורה של הצדיק ולא מבין יבין בעוה"ב.

גם בְּנֵי־אָדָם הַשְּׁמָעִים הַתּוֹרָה שֶׁל הַצַּדִּיק הָאֵמֶת וְאִינֶם מְבִינִים אוֹתָהּ, לְעֵתִיד פְּעוֹלֵם־הַבָּא יְבִינּוּ¹². פִּי עֶקֶר הַתּוֹרָה הִיא לְהַנְשָׁמוֹת¹³, שֶׁפְּעוֹלֵם־הַבָּא יִהְיֶה הַנְּשָׁמוֹת בְּקִיָּאִים וּמִשְׁיָגִים הֵיטֵב אֶת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּמֶד וְשָׁמַע הָאָדָם פְּעוֹלֵם־הָזֶה¹⁴. ובוודאי העיקר לנסות להבין כמבואר בחי"מ שציווה ללמוד את ספרו גם בעיון. אבל אם לא מבין לא ימנע עצמו מללמוד כי בודאי יש תועלת בלימוד תורותיו של הצדיק אפילו בלא הבנה. ובחייו אפילו רק לשמוע את קולו¹⁵ כשאומר תורה ואפילו רק להיות

החפץ חיים (שם עולם חלק א הערות פרק ה) מיישב, שדברי התשוב"ץ שהמלאך מזכיר לנפטר את כל מה שלמד לשמה, נאמרו רק באונס שתקפה עליו משנתו.

וכעין זה מבואר בדברי השו"ע הרב כיון ששאר היום והלילה הוא צריך לחזור על לימוד המביא לידי מעשה, ולא נותר לו פנאי רק שעה ביום, הוא נחשב אנוס שלא יכול לחזור, ויזכירו לו. ויתכן לפי דבריהם שאדם העמל לפרנסתו, ויש לו פנאי רק שעה מועטת ביום ללמוד, גם הוא בגדר של אנוס ויזכירו לו.

וכמו שאמרו במשנה (אבות פרק ג משנה ח) רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, יכול אפילו תקפה עליו משנתו ... הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסיר מלבו.

יישוב נוסף כותב החפץ חיים (שם), שדברי התנא דבי אליהו שיהיה תפוס בידו כל מה שקרא ושנה, כדי שלא תשיגהו בושה ליום הדין, הכוונה שבזמן הלימוד ברור אצלו הכל, דכתיב (דברים פרק ו פסוק ז) וּשְׁנַתָּם לְבָנֶיךָ, והביא רש"י מה שדרשו חז"ל, לשון חרוד הוא, שיהיו מחודדים בפיו, שאם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך לגמגם בו, אלא אמור לו מיד, ובכך ביאר כוונת התנא דבי אליהו שצריך שיהא כאדם שתופס דבר בידו ויכול להראותו לכולם, כך יוכל לערוך בבירור מה שלמד.

וכן מדויק בלשון התנא דבי אליהו "יהא תופס בידו" שמשמעותו הבנה (כמו שאומרים היום "שולט" בענין), וכן מהמשך דבריו "עמוד וערוך מקרא שקרית" והלשון "ערוך" משמע שהסוגיא ערוכה בידו. וכן מדויק בלשון המדרש משלי שדיבר על תלמיד חכם, ולפי שעה נתעלמה ממנו הלכה אחת, ומלאכי השרת 'מוזכרים' לו מה שידע מכבר. ומדויק הלשון באין 'וסודרין' אותו לפניו, ולא כתוב באין ומלמדים אותו דברים שלא למד ולא הבין.

וסמך לתירוץ זה, ממנו שמבואר בשו"ע (אורח סימן נ סעיף א) שתקנו לומר פרשת הקרבנות בכל יום כדי שיזכה אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא, וכתב על כך המגן אברהם (סימן נ ס"ב) הביאו המשנה ברורה (ס"ב) שאם אינו מבין אינו נחשב לימוד.

כתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א (שיח השדה ספר זכרון חלק א), וכעין זה מובא בשם הגר"א¹⁶ שטיינמן זצ"ל (אדם גדול עמוד כו), מיהו פשוט שמוזכרים לו דוקא אם חזר תלמודו ועשה כל מה שבידו לעשות ושכח מאונס, אבל אם התעצל ולא חזר כראוי, לא ידע גם אחר כך.

בספר דרכי החיים (מאמרי הגרמי"ל לפקוביץ ח"ב עמוד תנח) שהגר"ר יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל אמר בשם החפץ חיים שמי שלומד ארבע פעמים, גם אם הוא ישכח יזכירו לו בשמים את תלמודו, וביאר לו חמיו הגר"י סולובייצ'יק זצ"ל שדוקא ארבע פעמים כי לפני ארבע פעמים אינו נחשב כלל לימוד.

הרב שמעון בצלאל שליט"א דייק מלשון המדרש, שרק אם שכח פרק אחד מתלמודו מוזכרים לו כל מה ששכח, אבל אם שכח הכל לא מוזכרים לו. ולכן מזהיר התנא דבי אליהו שיזכור היטב את תלמודו, שאם יתירשל יתכן שישכח הרבה מתלמודו ולא יזכירו לו ויבוא לידי בושה וכלימה.

(כל זה הובא בגיליון עומק הפשט 248 יחיד תשפ)

¹¹ פסחים דף נ. - ורבי יהושע בן לוי אמר: אלו בני אדם שיקרין הן בעולם הזה, וקפויין הן לעולם הבא. כי הא דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד, כי הדר, אמר ליה אבוב: מאי חזית? אמר ליה: עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה, ותחתונים למעלה. אמר לו: בני, עולם ברור ראיתי. ואנן היכי התם? כי היכי דאיתו אָנן הכא, הכי איתנין התם. ושמעתי שהיו אומרים: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

וראה גם מועד קטן כח. רב אשי איתחזי ליה (בשוקא), אמר ליה: איתרח לי תלתין יומין, ואֶהְדְּרִינָהוּ לְתַלְמוּדֵי, דְּאֶמְרִיתוּ: אֲשֶׁרִי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ.

וכן בכתובות עז: רבי חנינא בר פפא שושביניה הוה. כי הוה קא נִיחָא נְפִישָׁה, אָמְרוּ לִיה לְמַלְאָךְ הַמּוֹת: זֵיל עֲבִיד לִיה רְעוּתִיה. אָזַל לְגַבִּיה וְאִיתְחַזִּי לִיה. אָמַר לִיה: שְׂבָקִי תִלְתִּין יוֹם עַד דְּנִהְדֵּר תַּלְמוּדֵי. דְּאֶמְרִי: אֲשֶׁרִי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ.

¹² ראה חיי מוהר"ן אות שפח - (מעלת תורתו אות מט) אָמַר שְׁגָם בְּנֵי אָדָם הַשְּׁמָעִים הַתּוֹרָה שֶׁל הַצַּדִּיק הָאֵמֶת וְאִינֶם מְבִינִים אוֹתָהּ, לְעֵתִיד בְּעוֹלָם הַבָּא יְבִינּוּ. כי העקר תורה שלו היא להנשמות שלנו. שֶׁשֶּׁנִּבְּאוּ לְעוֹלָם הַבָּא יִהְיֶה הַנְּשָׁמוֹת שֶׁלָּנוּ בְּקִיָּאִים בְּאוֹתָן הַתּוֹרוֹת הַגְּבוּהִים מְאֹד.

¹³ ראה שער הגלגולים (מהאריז"ל) הקדמה יז - דע, כי כללות כל הנשמות הם ס' רבוא ולא יותר. והנה התורה היא שרש נשמות ישראל, כי ממנה חוצבו, ובה נשרשו. ולכן יש בתורה ס' רבוא פיורשים, וכלם כפי הפשט. וס' רבוא ברמו. וס' רבוא בדרש. וס' רבוא בסוד. ונמצא, כי מכל פ' מן הס' רבוא פרושים, ממנו נתהווה נשמה אחת של ישראל, ולעתיד לבא כל אחד ואחד מישראל, ישיג לדעת כל התורה כפי אותו הפירוש המכוון עם שרש נשמתו, אשר ע"י הפרוש ההוא נברא ונתהווה כנוצר. וכן בג"ע אחר פטירת האדם, ישיג כל זה. וכן בכל לילה כאשר האדם ישן, ומפקיד נשמתו ויוצאה ועולה למעלה, הנה מי שזוכה לעלות למעלה, מלמדים לו שם אותו הפירוש, שבו תלוי שרש נשמתו. ואמנם הכל כפי מעשיו ביום ההוא, כך באותה הלילה ילמודהו, פסוק אחד, או פרשה פלונית.

¹⁴ עיין שיחה כה שכל המאורעות נמצאים בזיכרון שבחמ חבילות חבילות וצ"ע היכן נשמר מה ששומע על מנת להבין בעוה"ב. ובאמת כל התורה לומד הרי לומד בשביל עוה"ב ולפי המבואר שם שהכל נשמר במח צ"ע הרי המח נרקב בקבר. וכנראה שנרשם בנפש וע"כ שולט השכחה עד שזוכה גם לרוח כמבואר בשער המצות ואתחנן כנ"ל.

¹⁵ שיחות הר"ן אות רו - אָמַר: אָפְלוּ מִי שֶׁאִינוּ שׁוֹמְעֵי דְּבוּרֵי הַתּוֹרָה שְׁאֵמַר, רַק הַקּוֹל לְבַד, הוּא גַם כֵּן טוֹב מְאֹד. וְהָאֵתְּ בְּחִינַת "לְשִׁמְעָ בְּקוֹל דְּבָרוֹ" (תהלים קג), 'בְּקוֹל' דִּיקָא. וְאָפְלוּ מִי שֶׁהוּא רַק עוֹמֵד בְּבֵית אֶצֶל הַתּוֹרָה שְׁאֵמַר, טוֹב מְאֹד מְאֹד בְּלִי שְׁעוֹר.

באותו מקום יש בזה תועלת גדולה^{טו}. ובאמת להבין את התורה של הצדיק על בוריה כמו שהשיג אותה רבנו בוודאי שא"א שהרי באמירתו צמצם אותה אלפי אלפים ממה שהשיג אותה^{טז} כדי שיהיה לנו איזה קשר עימה, אבל אפילו עומק הבנת מה שכן הוריד לנו אפילו תלמידיו הגדולים והגאונים לא זכו להבין בשלימות וכמו שאמר^{טז} רבי אברהם בן נחמן (בעל ביאור הליקוטים) על עצמו שמאחל לעצמו לזכות להבין שיחה של רבנו עשרת שנים אחרי התחיה.

אעפ"כ כאמור רבנו ציווה לנו גם לעיין ולהשתדל להבין עומק דבריו כמבואר בחי"מ^{טז} שרבנו רצה שלבד מסדר הבקיות יהיה לנו גם סדר עיין בתורות שלו, וראה שם^{טז} שמה שזוכה להבין בעוה"ז שכתב כפלי כפלים ממה שמבין רק בעוה"ב. ואמר^{טז} שהמתמיד ללמוד בספרו יכול לזכות להיות בעל מח גדול ואיש כשר באמת וגם יזכה לגלות פנימיות שיש בו מה שלא נראה עפ"י פשוטו. ואמר^{טז} אם ילמד בתמימות בודאי יהיו נבקעין אצלו כל גידי קשיות לבבו ויהיה נעשה בעל תשובה גמור. ואמר^{טז} שצריכין לדקדק בדבריו כמו במקרא ושיש בהם עמקות שאין בשום ספר. ורצה שנלך עם כל תורה ותורה איזה זמן ונתנהג על פי המבואר בה^{טז}.

רבנו כאן דיבר על לימוד התורה של הצדיק. ואמנם גם לימוד הזוהר תורתו של רשב"י יש סגולה בעצם הלימוד אפילו בלא הבנה^ע. ואפילו חומש שהיא תורת משה מבואר בש"ע הרב^{עא} גם לימוד בלא הבנה נחשב לימוד.

^{טא} **כמבואר שם ובתורה יג ותורה כ'** שהצדיק מעלה את הנפשות הנמצאים אצלו בעיבור כדי להוריד תורה וזוכים עי"ז מתקן אותן ומוכך אותן ומכניע את הרע שבהן.

^{טב} **ראה חיי מוהר"ן אות שס – (בא) אָמר איני אוֹמר לָכֶם מתוּרתי כי אם הפסלת והיא נמוכה אלפי אלפים ורבי רבבות מדרגות מכפי מה שאני משיגה, ואני יכול לומר נמוך יותר וכבר נרשם מזה במקום אחר:**

^{טג} **כוכבי אור – ששון ושמחה אות יז – עד כה עזרני ה' לדבר ולרמוז ולבאר קצת במה שראיתי ושמעתי מדבריהם הקדושים והן אמנם שהלואי שאבין ואדע על כל פנים עשרת אלפים שנה לאחר התחיה דבור אחד מדבריו הנוראים כפי שידע אותו אדמו"ר ז"ל עוד בזה העולם, אבל על כל זה מחמת שאדמו"ר ז"ל בעצמו הזהיר לכמה וכמה שישתדלו לחדש בתורתו (כמובא בלקוטי תנינא סימן ק"ה) ועין שם מה שאמר לאחד בפריש שאם יזכה לבנות אל תכון כונתו בתורתו מה טוב עין שם, מזה מוכן שהיה לו גם כמה כונות בדבריו הנוראים שגם אנחנו נוכל לידע ולהבין בהם קצת פן נזכה ללמוד וללמד לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תורתו באהבה ובשמחה כרצונו הטוב אמן:**

^{טד} **חיי מוהר"ן אות שמו – (מעלת תורתו אות ז) ואמר שטוב לקבץ לעצמו שני שעורים ללמוד ספרי הקדושים, שעור אחד פשוט ללמוד במהירות הרבה מאד כדי שיהיה שגור בעל פה, ושעור אחד ללמוד בעיני גדול. כי יש עמקות גדול ונפלא בספרי. ועין במקום אחר מזה מענין עצם העמקות הגדול שיש בתורתו הקדושה והנוראה מאד עד אין סוף ואין תכלית:**

^{טה} **חיי מוהר"ן אות שמד – (מעלת תורתו אות ח) וס"ם ומחמת זה (הינו מחמת שזוהר לי ענין הנ"ל) עתה נחיה לי החיים. כי אם כבר הייתי מסתלק מהעולם, אפילו אם הייתי זוכה לידע זאת שם היו חושבין לי זאת לעולם הבא, אבל עכשו אדרבא וכו' וכונתו היתה שעכשו שזכה לזה בזה העולם אדרבא יגיע לי עוד בשביל זה עוד שזכה המפלא בכפלי כפלים:**

^{טו} **חיי מוהר"ן אות שמו – (ח) פעם אחת היה מזרו את אחד ללמוד את ספרו. ואמר שהוא מצוה גדולה ללמוד ספרו הרבה. ואמר לו שיכולין להיות נעשה בעל מח גדול על ידי ספרו, כי יש בו שכל גדול ועמקות נפלא מאד על פי פשוטן של דברים. וגם אם יתמידו בספרי וכולין לזכות להיות נעשה איש כשר באמת, ואז יזכה לראות הפנימיות שיש בספרי הקדושים כי יש בהם פנימיות הרבה מה שאין נראה על פי פשוטו כלל. אשרי האוהב ללמוד ולהתמיד בהם הרבה:**

^{טז} **חיי מוהר"ן אות שמת – (י) פעם אחת היה משבח את הספר שלו מאד, ואמר שיכולין להיות נעשה בעל תשובה גמור על ידי לימוד הספר שלו. והיה חפץ ומשותק מאד שידפיסו ספרו עוד כמה פעמים ויתפשטו בעולם. ואמר שיהיו בני אדם שילמדו ויתפללו על ידי הספר הזה. ואמר שמי שישב ויעסק בספרי רק בלי קנטור ונצחון, ויסתכל בו באמת אז בודאי יהיו נבקעין אצלו כל גידי קשיות לבבו. (ואמר בזה הלשון, סע וועט אים אלע אדערן טרענען).**

^{טז} **חיי מוהר"ן אות שמח – (ט) אָמר בהתורה שלי יש עמקות. ועין במה שנגרש במקום אחר שמה שנכתב בלשונו צריכין לדקדק בו כמו במקרא. כי הוא חוזר בכל פעם דבריו שנגרש לכאורה שפת יתר, והוא ככונה גדולה. וצריכין לדקדק בו מאד כו. ומי שיש לו עינים וישים דעתו ולבו היטב לדברי רבנו וזכרוננו לברכה יבין מעט מועד מעצם העמקות הנפלא שיש בספרי, אשר לא נמצא דגמתם בשום ספר שיהיה בדבריו עמקות נפלא ונעים כמו בספרי הקדושים:**

^{טז} **כמבואר בחיי מוהר"ן שפח הנ"ל – גם בעולם הזה צריך לקיים בפשיטות על כל פנים לילך בהם, כאשר שמענו מפיו הקדוש כמה פעמים שצריכין לילך עם אותם התורות, דהינו לילך איזה זמן עם זאת התורה. וכל העבודות שלו מבקר עד ערב יהיו עם הלך של אותה התורה שהוא הולך בה בעת ההוא. ואחר כך ילך איזה זמן עם תורה ממאמר אחר, וכן יתנהג תמיד, עד אשר יעבר וילך עם כל התורות שאמר, והשם יתברך יעזר לזה. והעקר לכל יהיה מבקל ומבלבל שלא ירצה לחטף הכל בבת אחת, ורק צריך להתנהג בנחת בהדרגה מעט מעט וכו', ועל ידי זה יוכל לזכות למה שיוזכה עד שיוזכה לקיים הכל:**

^ע **יביע אומר ח"ד או"ח (יג) כתב שלימוד בהבנה אפילו שטחית יכול לעשות סיום אבל בלא הבנה כלל לא נחשב הסיום כיום טוב, וכמו שכתב המגן אברהם סימן נ' שאינו חשוב לימוד כלל. וזאת לימוד הזוהר הקדוש שנחשב סיום אפילו שלא מבין מה שלמד.**

^{עא} **ש"ע הרב יו"ד הלכות תלמוד תורה פרק ב אות (יב) וכל אדם צריך לזוהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד בין במקרא משנה ותלמוד אלא אם כן בשעת עיין להבין דבר מתוך דבר. וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם וכמ"ש לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו וגו'. וכמו בכל המצות התלויות בדבור שאינו יוצא בהן ידי חובתו בהרהור אלא אם כן שומע מפי המדבר שהשומע כעונה בפיו. אך אם מוציא בשפתיו אף על**

ולכאורה גם לימד גמרא כך שהרי אמרו בע"ז יט לעולם ליגרס איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר. אבל ראה מגן אברם סימן נ' שלימוד משניות בלי פירוש לא נקרא לימוד כלל. וכן כתב ש"ע הרב הנ"ל שתורה שבע"פ בלי הבנה אינה לימוד. אמנם החיד"א/א"י כתב שבלימוד משניות גם רק הבנת המילים נקרא לימוד. וגם בלמוד גמרא כוונת המגן אברהם רק למי שיש לו שכל להבין. וראה בזה נח סט: "בשוא גליו אתה תשבחם" תשבחם ממש, שבחא הוא לון בגין דסלקין בתיאובתא למחמי וכו' פירוש כיון שהמשתוקק לראות ולדעת אע"פ שאינו מצליח שבח הוא לו. גם בספר חסידים/ע"ג כתב דווקא מה שטרח ולא הצליח להבין יזכה להבין בעוה"ב.

וראה שיחות הר"ן אות עו/ע"י שצריך ללמוד בזריות הרבה בכל יום. ובספר המדות לימוד אות לח/ע"ה כתב לימד אדם אפילו בלי הבנה, ולא חילק כלל. מאידך שם אות ח' כתב דווקא אם ה'ה נמנע אצלו לעמוד על אמתת פנות הלמוד בשלמות אז יבין בעוה"ב. וכן ראיתי בדרשות של הרב שיק ז"ל/ע"י שבוודאי העיקר להבין אבל מי שלא מתחיל ללמוד כיון שלא מבין ילמד הרבה אפילו בלא הבנה כלל ולאט לאט יתחיל גם להבין. ולמעשה משמע שרוב הלימוד יהיה במהירות וקצת גם בעיון. אבל מסברא נראה שמי שכבר למד גרסא ואין לו חיות בלימוד אלא בעיון, יעשה להפך, כי גם בעיון יש הרבה גירסא שהרי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. ופשוט שבלימוד מהיר א"א לזכות להבין עומק כל עניין ועניין.

פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם. ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפוסקים וכן כשעולה לספר תורה: (אות יג) במה דברים אמורים בתורה שבכתב אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל. ואף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין ולעתיד לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו:

ע"ה החיד"א בספר מראית עין על ע"ז יט. – ואמר רבא לעולם ליגרס איניש. ואע"ג דמשכח דלא ידע מאי קאמר בספר בינת יששכר כתב דהרב אביו חלק על הרב מגן אברהם א"ח סימן נ' שכתב דקורא משניות אם אינו מבין אין בידו כלום דאינו נחשב קריאה. דהרי אמר רבא הכא לגרס אע"ג דלא ידע מאי קאמר. וס' הרב אביו ז"ל אין בידו. ונראה דמהא ל"ק על הרב מגן אברהם דהכא מיירי כשאין בידו להבין והרב מגן אברהם ז"ל מיירי שיש לו שכל להבין וקורא בבלי דעת. ומיהו נראה דאם מבין פירוש התיבות הגם שאינו יודע הפירוש אמיתי כמו שפירשו המפרשים נחשב לימוד ודו"ק:

ע"ה בספר חסידים אלף קסד – ואם אדם טורח לדעת בזה העולם למודים אף על פי שאין לו לב עתה יהיה לו לב במתיבתא דרקינא. וראה גם בשל"ה הקדוש (תולדות אדם בית אחרון הגה"ה) שאפילו עם הארץ גמור שמצטער מאוד על מיעוט הבנתו, וקורא בכל לבו שמות החומשים וספרי הקדוש, ושמות מדרשי חז"ל ונפשו חשקה בהן, ובוכה על שאינו מבינם, אז הוא מרוצה להשם יתברך, ויזכה לזה לעתיד לבוא, ובתנאי שיסייע בכל כחו לעזור לאותן המבינים בהם. על כן יעשה כל אחד לוח, שירשום כל השמות ויקרא אותם, ויהיו שגורים בפיו, כי אף מי שאינו עם הארץ, מכל מקום ראיתי בני עליה והנם מועטים (סוכה מה ב), הזוכים ללמוד כולם, וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם, ובתנאי כשעושה כל המוטל עליו ובכל יכלתו, וישמע חכם ויוסף לקח. (הובא בגליון עומק הפסח 248 וחי' תשפ)

ע"ה שיחות הר"ן אות עו – וסיפר (רבנו על עצמו) שבעת שהעולם מכינים עצמן להתפלל בבקר בעת שמתחילין להתקבץ עד שמתחילין להתפלל, באותה השעה הוא לומד ארבעה דפין פוסק (קג). וכן כל מה שלמד גמרא או פוסק וכיוצא הכול היה במהירות גדול מאד: וסיפר עמנו הרבה בענין זה שטוב ללמד במהירות ולבלי לדקדק הרבה בלמודו. רק ללמד בפשיטות בזריות. ולבלי לבלבל דעתו הרבה בשעת למודו מענין לענין רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו. ואם לפעמים אינו יכול להבין דבר אחד, אל יעמד הרבה שם ויניח אותו הענין וילמד יותר להלן. ועל פי הרב ידע אחר כך ממילא מה שלא היה מבין בתחלה כשילמד כסדר בזריות להלן יותר: ואמר: שאין צריכין בלמוד רק האמירה לבד, לומר הדברים כסדר, וממילא יבין. ולא יבלבל דעתו בתחלת למודו שירצה להבין תכף ומחמת זה יקשה לו הרבה תכף ולא יבין כלל רק יכניס מחו בהלמוד ויאמר כסדר בזריות וממילא יבין. ואם לא יבין תכף יבין אחר כך. ואם ישארו איזה דברים שאף על פי כן לא יוכל לעמוד על כונתו, מה בכך? כי מעלת רבוי הלמוד עולה על הכל, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת טו.א): 'לגמור והדר לסבל ואף על גב דלא ידע מה קאמר' שנאמר (תהלים קי"ט ב):

ע"ה ראה ספר המדות לימוד אות לח – ילמד אדם אפילו בלא הבנה.

ושם אות ח' – כל מה שלמד אדם בעולם הזה וה'ה נמנע אצלו לעמוד על אמתת פנות הלמוד בשלמות, יזכה להבין על אמתתה בעולם הבא.

ע"ה דרשות מוהר"ש ח"א בביאור תורה יא – על ידי שהאדם מרגיל את עצמו ללמוד תורה הקדושה אפילו שהוא כעת נמצא במדריגה פחותה מאד, אך על ידי שיתמיד בתורה לאט לאט יודרך מוחו ויזכה לחזור בתשובה שלימה ויגיע לתבונות התורה לעומקה, (כמבואר בתור היא). וברוך השם שזכינו לסדר דרך הלימוד של רביז"ל המגלה לנו דרך ועצה קלה ופשוטה כיצד ללמוד תורה הקדושה כמובא בשיחות הר"ן ס' ע"ו שרביז"ל רצח שנלמד בפשיטות ונאמר הרבה בתורה הקדושה אפילו שעדיין איננו זוכים להבין, ובוודאי אין שום מצוה ללמוד בלי להבין, ומי שיכול להבין ומוחו רחב, ובפרט מי שלא חטא ופשע הרבה שמוחו עדיין מזוכך קצת, יכול ללמוד ולהבין, ויזכה שפניו יאירו כי יזכה לבחינת, אנפין נהורין, (עיין תורה קא). אך במציאות אנו רואים שרוב אנשי העולם מתרחקים מלימוד התורה אך ורק מכיון שנדמה להם שכדי ללמוד תורה צריכים להבין כל דבר, ואם לא מבינים כל דבר אין זה נקרא לימוד, ולמרות שבפנימיות לבם הם חפצים מאד ללמוד ולסיים את כל התורה כולה, והם מתכננים שילמדו כשיהיה להם זמן פנוי, וראש שקט, או כשימצאו חבר טוב ללמוד עמו, למעשה הם אינם לומדים כמעט, וכך עובר יום ועוד יום ושבווע וחודש ושנה, עד שהאדם מסתובב כבר עם זקן לבן ... ובראשו עדיין מתרצצות תכניות כיצד ילמד כשיהיה לו זמן פנוי וראש שקט ... ובא רביז"ל וגילה לנו עצה נוראה, סדר דרך לימוד, השווה לכל נפש, שמי שמרגיל את עצמו ללמוד בדרכו יזכה לסיים את כל חלקי התורה פעם אחר פעם, ואף על פי שלא יזכה להבין כל דבר, ואולי אפילו את רובם של הדברים כשילמד בפעם הראשונה, אך מרוב תשוקה והתמדה שתכנס בו, על ידי סדר דרך הלימוד הזה, יתמיד מאד בתורה הקדושה ויאמר בה הרבה עד שיודוך מוחו, ויזכה להבין את כל מה שהוא אינו זוכה להבין כעת.

אֲשֶׁרִי הַמְּבִלָּה/ע יָמָיו בַּתּוֹרָה וְעִבּוּדָה הִרְבָּה. ויזכה לבא עם כל ימיו שלימים ומלאים בקדושה כמ"ש בראשית כד א "ואברהם זקן בא בימים" וביאר בזוהר/ע"י שזכה לבא עם כל ימיו שלימים ומלאים בקדושה. כי בכל יום צריך האדם לתקן ניצוץ מנשמתו המיוחד לאותו יום, ומנץ שנות חייו כמנץ הניצוצות שצריך לתקן כמבואר באור החיים ויחי (מט כח)/ע"י. ומה טוב כשזוכה ללמוד מתוך שמחה וסיפוק, אבל עיקר הטעם והעונג הנפלא מהתורה שילמד יהיה לעתיד לבא, ועיקר יגיעתנו בתורה היא בשביל התכלית/א

עד כאן ביאור חברותא לשיחה כו

מסקנת הדברים בגליון עומק הפשט 248 ויחי תשפ בעניין שמזכירים לאדם מה ששכח מלימודו

א. יזכירו לו: מצינו בכמה מקורות בחז"ל במדרש ובזוהר כי מה שלמד אדם אף אם שכח יזכירו לו לעתיד. במדרש משלי ובילקוט שמעוני תלמיד חכם כל זמן שמתעסק בחיים מתוך דברי תורה, אם נתעלם ממנו דבר אחד, בשעת פטירתו מלאכי השרת באין וסודרין אותו לפניו. בשו"ע הרב כתב שנכון לקבוע לימודו בשעה קטנה בכל יום, ללמוד פעם אחת בסדר כל התלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא וסיפרא וסיפרי ותוספות וכל המדרשים מתנאים ואמוראים, ואף שישכח יזכירו לו בשמים.

ב. שלא יבוש: מצינו בכמה מקומות בש"ס שראוי לחזור על תלמודו לפני צאתו מן העולם, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. וכן הוא במדרש משלי כל מה שקרא אדם יהא תפוש בידו, שלא תשיגהו בושה ליום הדין.

ג. מתי מזכירים: לדעת החיד"א צריך זכות גדול שיזכירוהו. לדעת התשב"ץ מזכירים לו רק מה שלמד לשמה. לדעת השו"ע הרב כשר הוא אנוס שלא היה לו פנאי לחזור יזכירו לו בשמים, לדעת הח"ח רק אם באנוס תקפה עליו משנתו, יזכירו לו, עוד כותב החפץ חיים שרק אם הלימוד ברור מזכירים לו. דעת הגר"ח קנייבסקי דוקא אם חזר תלמודו ועשה כל מה שבדיו לעשות, ושכח מאנוס מזכירין לו. ולדעת הגר"מ פיינשטיין בשם הח"ח רק אם לומד ארבעה פעמים יזכירו לו בשמים, שבפחות מזה אינו לימוד.

ד. מזכירים קצת: יש מדייקים מלשון המדרש שרק בשכח קצת מזכירים לו, אבל אם שכח הכל לא מזכירים לו.

ע"י אשרי המבלה ימיו צ"ע מבלה לשון קלקול וצ"ל אשרי הבונה ומוסיף קדושה בכל יום מימיו.

ראה ספר יריעות שלמה (פנפיהיים) חוברת ו' – יריעה טו – ושרש "בלה", "בל", המורה על האפס, השלילה והאין; כמו "בל ידעתי" (ישעיה מד, ח). ונסתעפו משרש "בל" סעיפות הרבה, כגון מלות "בלי, בלתי, ואבל". ובחלק השלישי יתבאר ההבדל בין "בלי, בלתי, אבל, אפס, אך, רק, וולתי". והפעלים מן "בל" לפי הנחתו הראשונה "יבלו בטוב ימיהם" (איוב כא, יג) ר"ל שימיהם חולפים ונאפסים בטובה, לא בפורענות וצער. "וצורם לבלות שאול" (תהלים מט) היינו אפיסת שאול. וכן שם "הבל", "הבל הבלים" (קהלת א, ב), והוא דבר ריק ואפס שאין בו ממש. ויאמר מן "בל", "בלה" להוראת הרקבון (המוחלק) (המוחלט) והוא ג"כ ענין אפיסה כי (האסיפה) (האפיסה) המוחלטת באמת אמנם הנחם הרכבת הגשם ופזור חלקיו. ולא נמצא בכל המציאות כולו העדר גמור שיעדר הגשם לגמרי וישוב לאין, כי כל מה שברא הקב"ה והוציאו מאין ליש, אי אפשר שיעדר שוב מעצמו על צד הטבע בזולת מעשה נס ביחוד מן הבורא יתברך שיעשה נס ויחזיר הדבר לאין, אבל בלעדי זאת כל הפסד ואפיסה טבעית בגשם הוא אמנם ניתוק ופרוד חלקי הרכבתו, והוא ענין הבלוי. ומה שיוזר שם "בלה" על ההפסד הגמור נבנה ממנו שם "מבול" ו"יבל". והוא חומר מים רבים המבלה ומרקיב את הכל, כמו "מי המבול" (בראשית ז, ז), "יבלי מים" (ישעיה ל' כה), "על יובל ישלח שרשיו" (ירמיה יז, ח). וכן שם "נבלה". "לא תאכלו כל נבלה" (דברים יד, כא) והוא ג"כ מלשון בלי ורקבון. וכן שם "תבל", המורה על העולם השפל כמו "יושבי תבל" (ישעיה יח, ג), והוא העולם הגרמיי נקרא "תבל" על שם שהוא עלול אל הבלוי וההפסד בטבע, מה שאין כן העולם הרוחני שקיים באיש ואינו מתקלקל ונפסד, רק ברצון הבורא ביחוד. וכן שם "יבול" המורה על תבואת הארץ כמו "ונתנה הארץ יבולה" (ויקרא כו, ד), "בול הרים" (איוב מ, כ). נקרא כלל הפרי הנזרע "יבול", על שם הבלוי והרקבון, שאין הזרע קולט ומצמיח עד שיבלה תחלה, והוא דבר ידוע ומפורסם.

ע"י זוהר דף רכד. – תא חזי באברהם דזכה בא וראה באברהם שזכה לעסוק בתורה ומצות כל ימיו מה כתיב, בא בימים פירוש משום שזכה כד אסתלק מהא עולם, באינון ימיו ממש דיליה עאל ואתלבש בהו שכשנסתלק מזה העולם באותם הימים ממש נכנס ונתלבש בהם, ולא גרע מההוא לבוש יקר כלום ולא נגרע ונחסר לו מאותו לבוש הכבוד שלו כלום דכתיב בא בימים פי' שנתלבש בכל ימיו. באיוב מה כתיב, ויאמר ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה פירוש דהא לא אשתאר לבושא לאתלבשא ביה שסבר שנאבדו ממנו כל הלבושים ולא נשאר לו לבוש להתלבש בו. תנא, זכאין אינון צדיקאי דיומיהון זכאין ואשתארו לעלמא דאתי למרנו שאשרי אלו הצדיקים שימיהם מלאים זכיות ומצות ונשאר להם להתלבש בהם לעולם הבא, וכד נפקין וכשיוצאים מן העולם, מתתפרן כליו ואתעבידו (דף רכד ע"ב) לבושי יקר לאתלבשא בהו (ה"י) מתחברים כל הימים ונעשה מהם לבושי כבוד להתלבש בהם, ובההוא לבושא זכאין לאתענגא מענגא דעלמא דאתי ובוה הלבוש הם זוכים להתענג מתענגי עולם הבא, ובההוא לבושא זמינן לאחזיא ולמיקם ובוה הלבוש הם עתידים לחיות ולקום בתחיית המתים, וכל אינון דאתי להו לבושא קינוון וכל אלו שיש להם לבוש יקומו, הלא הוא דכתיב ויתצבו כמו לבוש שכפי לבושם שזכו בו על ידי מעשיהם הטובים יתיצבו ויקומו בתחיית המתים, ווי לאינון חייבי עלמא דיומיהון חסרין אי לאלו רשעי העולם שימיהם חסרים בעונותיהם, ולא אשתאר מנייהו במה דאתכסין כד יפקון מעלמא ולא נשאר מימיהם שום לבוש במה שתתכסה נפשם כשיצאו מן העולם.

ע"י ראה עץ חיים שער כו פ"א ענין הצלם של האדם וזוהר דף רצ נקרא מדת ימי האדם כי כמספר הנצוצות שבו כך ימי חיי האדם.

פי' מוהר"ן אות קא. ואמר רבנו זכרוננו לברכה בזו הלשון וזהה לי רחמנות גדול, הלא עקר יגיעת ועבודת האדם בשביל התכלית, פי' עבשו אין יודעין ומרגישין טעם כל כך בהתקרבות מחמת עבירת החומר ומחמת המניעות. נמצא שהעקר הוא רק בשביל התכלית, שאז אחר ההסתלקות לארץ ימים ושנים, אז ידעו מה ששמעו כבר, וגם מה ששמעו אז, ויתר מזה מה שיהיה מצד הנשמה כמו שזכרנו כל אחר. ואם גם כן אחר כך אין זכין להתקרב וכו'. והכלל אשרי מי שיתחזק באמונה בהשם יתברך ובצדיק האמת ויקים דבריו בודאי לא יבוש ולא יפלה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא:

*

כאמור רבנו כתב סתם, שמזכירים לו ולא חילק, ואפילו אם טוב שלא להרחיק המחלוקת, מזהשיחה באות עו משמע שהעיקר ללמוד הרבה בכמות, ולא להתעכב הרבה עד שיבין. ומבואר שצריך לחזור על לימוד כמה פעמים ובכל פעם יבין יותר. וכנראה על זה אמרו שבעוה"ב יבין עוד יותר. וגם מה ששוכח נראה שמה שכתב ללמוד בכמות הרבה בכל יום, כי צריך להשתדל לחזור כדי שלא ישכח ומה שאעפ"כ שוכח יזכירו לו.

ולמעשה כל אחד לפי מה שהוא, ולפי יכולתו, העיקר שלא להתבטל.

וראה עבודה זרה דף יט. תניא אין אדם למד תורה אלא ממקום שלבו חפץ. **וכתב החיד"א מראית העין שם** – רבינו האר"י ז"ל טעמא טעים כי על הרוב אדם זה היה בכמה גלגולים ונראה שבגלגול זה בא להשלים חלק הלמוד הזה זאת היתה לו כי נפשו אוותה והוא חפץ בלמוד זה ולכן צריך ללמוד ממקום שהוא חפץ שזהו תיקונו:

וראה שבט מוסר (לאליהו הכהן האתמרי) פרק א' – והנני מוסר לך דבר אשר תרדוף אחריה, ויהיה חיים לנפשך וענקים לגרורותיך, **לעולם יהיה עיקר לימודך בדבר של תורה שליבך חפץ יותר**, אם בגמרא גמרא, ואם בדרוש דרוש, ואם ברמז רמז, ואם בקבלה קבלה, ורמז לדבר כי אם בתורת ה' חפצו, כלומר תורת ה' תלויה בדבר שלבו חפץ לעסוק, **וכמ"ש האר"י זלה"ה** בספר דרושי הנשמות והגלגולים פרק שלישי, וז"ל: יש בני אדם שכל חפצם ועסקם בפשטי התורה, ויש שעסקם בדרוש, ויש ברמז, ויש גם כן בגמטריאות, ויש בדרך האמת, הכל כפי מה שעליו נתגלגל בפעם ההוא, כיון שהשלים פעם אחרת בשאר העניינים, אין צורך לו שבכל גלגול יעסוק בכלם, עכ"ל. **ואל תביט** ותשגיח לדברי המנגדים על מה שחשקת לעסוק בתורה בגמרא או בפשט או בדרוש וכו', באומרם לך למה אתה מוציא כל ימיך בפרט זה של תורה ולא בפרט זה, משום שעל מה שחשקת ללמוד, על דבר זה באת לעולם, **ואם תשים דעתך לדבריהם, יכריחוך להתגלגל בזה העולם פעם אחרת** ולעבור נפשך בחרב חדה של מלאך המות ולטעום טעם מיתה, ולכן לא תשמע לדברי המשחית נפשך, **כי דע שהשטן מתלבש באלו האנשים** לדאוג ולהצטער ולהכאיב נפש הלומד ועוסק בתורה, בחלק שאותה לשון תאוה נפשו לעסוק, כדי להבדילו משם שלא ישלים נפשו על מה שבא להשלימה, ולהכריחו גלגולים אחרים. **וכשם שבדבר** שחושק יותר האדם ללמוד, משם יבין שעל דבר זה נתגלגל להשלים, כך צריך האדם שידע שורש נשמתו ומהיכן נמשך ועל מה בא לתקן ולהשלים, כמו שאמר בזה שיר השירים על הגידה לי את שאהבה נפשי וכו'. **וכדי שיבין יראה באיזה מצוה תקיף יצרו יותר לבטלה/**^א **יתחזק בה לקיימה**, כי בודאי על מצוה זו נתגלגל, וכדי שלא ישלים חוקו מנגדו יצרו לבטלה להוציאו מן העולם בידים ריקניות, וזהו שתמצא בחכמי התלמוד השלימים, שברוב חכמתם היו משיגים על קיום איזה מצוה נתגלגלו, והיו מחזיקים בה יותר משאר המצוות, כדאמרינן בשבת דף ק"ח ע"ב, שאל רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה, אביך במה היה נזהר טפי, והשיבו במצוות ציצית וכו'. ויש במצוות אחרים, לפי שהיו מכירים בחכמתם על מה באו להשלים:

^א **תימה שבלימוד** ילמד היכן שלבו חפץ, ואילו **במצווה** להפך יקיים את זו שאין לבו חפץ. ולדבריו יצה"ר של לימוד מתלבש באנשים אחרים, ויצה"ר של מצוה מתלבש בו בעצמו.